

יאמרו דעת

גליון ח', כסלו תשע"ו
בעניני טומאת מדרס

שית הרמב"ם בדיון סבכה של זקנה ✠ טומאת מדרס באוטובוס ✠ טומאת מדרס בטרמפולינה ✠ מקצת הלכות מדרס ✠ בטומאת מדרס בנעלי קרוקס ✠ בדיון טומאת מדרס במקל של זקנים ✠ בדיון מדרס בכלי זכוכית ✠ בדיון עמוד ונעשה מלאכתנו ✠ בדיון מכבש של כובש, ודיון עמוד ונעשה מלאכתנו לשיטת הראב"ד ✠ בדיון טומאת מדרס ברצועות מנעל וסנדל ✠ בדיון רובו של זב על המשכב ✠ בדעת הר"ם בדיון טומאת מפץ ✠ הערה בדברי ר"ת בתוס' שבת פד:

בדיון ידוץ לכלי הטמא טומאת מדרס הגאון רבי איתמר גרבוז שליט"א

במשנה כלים כ"ד
מ"ד: "שלושה

בכ"ע, אלא אף בכל
הכלים הטהורים.

[ועי' ביאור הגר"א שם על התוספתא מש"ב בדעת ר"מ, ועיי"ש בחסדי דוד ובוזר זהב]. ולכאור' פשוט דמה"ט גם כלי מתכות וכלי חרס הבאים במידה חשיבי כאהלים לחוץ בפני הטומאה, כיון דהא דהבאים במידה חשיבי כאהלים ל"ה דין דוקא בכלי עץ, אלא דבכלי מתכות לא משכח"ל שישמשו לחוץ כאהלים כיון דמק"ט כשבאים במידה ולכן אין חוצצין, [אמנם משכח"ל נמי בכלי מתכות היכא דהוי גולמי כלי מתכות, דהוכיח החזו"א באהלות (ס"ב ב' ס"ק כ"ה) דחשיבי ככלים ואין נעשין אהל לטהר, ועיי"ש עוד בס' ג' סוף ס"ק י"ג, ובכה"ג בבאים במידה יחצצו בפני הטומאה דחשיבי כאהל], וא"כ מבואר בזה דהא דכלי הבא במידה נעשה כאהל לחצוץ הוא דין בכל הכלים ואפ"ה מק"ט בכלי מתכות ובכ"ח, וע"כ דהא דאית ליה שם אהל לחוץ בפני הטומאה ל"ה סברא דמה"ט לא יקבל טומאה, ורק הוי הלכה מיוחדת בקב"ט דכלי עץ דבעיא איתקש לשק, וא"כ בטומאת מדרס דא"צ דומיא דשק אמאי לא יטמא במדרס.

אמנם בביאור שיטת הרמב"ם נראה פשוט דטעמו כש"כ בחי' הרמב"ן (שבת בדף פ"ג סוף ע"ב) ע"ד התוס' שם דכ"ע הבא במדה טמא במדרס, וז"ל: "ושמא אין שיטתן עיקר אלא כל הבאין במדה טהורין אע"פ שהן ראויין למדרס דגרעי מפשוטי כ"ע ושמא איכא רבויי בקרא לפשוטי כ"ע דחזו למדרסאות והבאין במדה נתמעטו מכלום", עכ"ל, ויע' בחי' הר"ן עמ"ס שבת (דף מ"ד ב') שכתב בזה"ל: "תירץ הרא"ה ז"ל דהא ל"ק לרש"י ז"ל דכי אמרינן בבכורות דלא גמרינן משק בראויין למדרסות, ה"מ לענין דלא בעינן בית קיבול דהכי גמירי דלא גמרינן לגבי הא מלתא משק כיון שהן ראויין למדרס, אבל לענין שיוצא מתורת כלי מתוך גדלו בהא דואי גמרינן לה משק ואפילו לענין טומאת מדרס דנפק ליה מתורת כלי ואינו מטמא שום טומאה בעולם, והכי מוכח לקמן בפר' אר"ע", עכ"ל. [ומש"כ הרא"ה ליישב כן דברי רש"י, צ"ע מדברי רש"י בדף פ"ד דכתב להדיא כשיטת התוס'].

ומתבאר בדבריו דהא דכ"ע הבא במדה טהור משום דגמרינן ליה משק ומבואר דגם לטומאת מדרס בעי דומיא דשק, והא דפשוטי כ"ע טמא במדרס משום דאיכא ריבוי בקרא וכש"כ הרמב"ן, והריבוי הוי רק לגבי פשוטין, אבל כלי הבא במדה נתמעט משום דל"ה דומיא דשק, [ולכא' כוונתם לריבויא דכל המשכב, עי' שבת פ"ד א' דילפי' מיניה מפץ, ועי' רש"י ב"ק כ"ה ב' ד"ה מפץ].

ונראה לבאר עוד בזה דהרמב"ם סוהר"ש ותוס' דנחלקו אם הבא במידה טמא מדרס, אזלי לשיטתם, דהרמב"ם ס"ל בפ"א מכלים (ה"ג) דכל הגדל מן הארץ ה"ה כלי עץ, ולדבריו מפץ נמי הוי כלי עץ וכש"כ בפיהמ"ש פכ"ד מכלים מ"י דמפץ כשיש לו ב"ק מק"ט, ורק

תבות הם וכ' והבאה במדה טהורה מכלום", וכתבו הר"ש והרע"ב דכ"ז הוא דווקא בלא חזי למדרס אבל בחזי למדרס טמא, וכ"כ רש"י בשבת [פד. ד"ה ובאה], והטעם דגבי מדרס לא ילפינן משק כדאמרינן בבכורות [לה]. דמדרסות לא אתקוש לשק, ולכפשוטי כל עץ טמא במדרס, ומה"ט גם הבא במידה טמא במדרס, ובתוס' שבת (דף מ"ד ע"ב ד"ה מוכני) הוסיפו דמה"ט כ"ע הבא במידה כשחזי למדרס נטמא ט"מ, דבל המטמא מדרס מטמא ט"מ, וכ"ב התוס' במנחות (דף ל"א ע"א ד"ה שידה).

אמנם בדברי הרמב"ם לא הוזכר דכלי הבא במידה כשחזי למדרס נטמא, וכתב התיו"ט במשנתנו דס"ל לרמב"ם דהדין דכל המטמא מדרס מטמא ט"מ הוירק בפשוטי כלי עץ, ולא לענין כלי הבא במידה, יעוי"ש, וכן נראה דנקט המל"מ בדעת הרמב"ם, [דבפכ"ז מכלים (ה"א) העתיק המל"מ על הרמב"ם את דברי הר"ש והתוס' בדפיתחה מצידה טמא גם בבאה במידה, ובפ"ג מכלים כתב דיש להסתפק אם הבא במידה טמא רק טומאת מדרס, אבל דין טומאת מת ליכא, וצידד דרק לענין פשוטי כ"ע נאמר האי כללא דכל המטמא מדרס מטמא ט"מ], אמנם במי נפתוח (פרפר ל"ח) האריך להוכיח בדעת הרמב"ם דכלי הבא במידה אין נטמא במדרס כלל, והובאו דבריו בתוס' אנשי שם במשנתנו, וכן משמעות דברי הרמב"ם בפירושו בסוף פירקין דכלי הבא במידה טהור גם ממדרס, וכן ביד לא הזכיר רק דפשוטי כלי עץ טמא מדרס (בפ"א ה"י), ובפ"ג מכלים גבי כלי הבא במידה לא כתב דטמא במדרס, ומשמע דכלי הבא במידה טהור ממדרס, וכן נקט המשנ"א במתני'.

אלא דשיטת הרמב"ם צ"ע, דהא הטעם דכ"ע הבא במדה טהור היינו משום דאיתקש לשק, וא"כ לגבי מדרס דגם פשוטי כ"ע טמא משום דלא איתקש לשק, וכמבואר בבכורות ל"ח א', אמאי בא במדה טהור ממדרס. ולכאורה היה אפ"ל דבכלי עץ ילפי' דבא במדה ל"ה כלל כלי וכדחזינן דנעשה אהל לטהר דחשיב כאהל, א"כ היה אפ"ל דאה"נ דבשאר כלים טמא גם בא במידה, אבל בכלי עץ ילפי' דבא במדה ל"ה כלל כלי, וכדחזינן דנעשה אהל לטהר ולכן טהור גם מטומאת מדרס. [ושמעתי שהוכיח כן מור' הגר"מ פינשטיין זצ"ל מדברי התוס' בפסחים (ק"ט ב' ד"ה בים) שדנו לומר דמים בכלי הבא במדה ל"ה שאובין, וכתבו דכ"ז ה"ד בכלי עץ אבל בכלי מתכות דמק"ט אפי' בבא במדה דלא איתקש לשק, ודאי דנעשו שאובין גם בבא במדה, מבואר דגם לשאר מילי יל"ח בין כלי מתכות לכלי עץ, דכ"ע ל"ח כלי בבא במדה], אמנם בשיטת הרמב"ם א"א לומר כן, דיעוי' בפ"ב מט"מ (ה"ב) ש"כ: "וכלי גללים וכלי אבנים וכלי אדמה הבאים במדה, ה"ה כאהלים ואינם ככלים ולפיכך חוצצין בפני הטומאה", ומקור הדברים בתוספתא ב"מ רפ"ה, ומבואר דהא דכלי הבא במידה חשיב כאוהל לחוץ בפני הטומאה ל"ה דוקא

שיטת הרמב"ם בדין סבכה של זקנה הרב דוד יחיאל שפירא

במשנה כלים פכ"ד: "שלוש סבכות הן. של ילדה, טמאה טמאת מדרס. של זקנה, טמאה טמא מת. ושל יוצאת לחוץ, טהורה מכלום". מבואר במשנה ג' סבכות, של ילדה ושל זקנה ושל יוצאת החוץ, ובמשנה שם לקמן פכ"ח מ"ט: "סבכה של זקנה טמאה משום מושב", ובר"ש כאן כתב לשנות הגרסא דשל זקנה הרי הוא טמא ושל ילדה הרי הוא טהור, אמנם בר"מ שם: "וסבכה של זקנה הוא אריג שאורגים כעין רשת מעובה מאד לכסות בה את השיער. וכבר קדם בפרק ארבעה ועשרים [מט"ז] שסבכה של זקנה טמאה טמא מת לא מדרס, וכאן הוא אומר שהיא טמאה מושב, וזה מוכיח שהן שני מיני סבכות של זקנה, האחת מהן ראויה למושב, והיה דרכן לשבת עליה, כפי העיקר שאמרנו בפרק עשרים [מ"א], או אולי סבכה זו מתטמאת משום מושב בלבד, לא בכל אופני המדרס שהם חמשה כמו שביארנו בפרק שמונה עשר [מ"ה], ותהיה הסבכה הזאת כמו המקצע טפח על טפח שהוא מתטמא משום מושב לא משום משכב, כמו שביארנו בפרק שלפני זה [מ"ד]. ומבואר מדברי הר"מ שישנם שני סוגי סבכות, יש סבכה הטמאה במדרס ויש שאינה טמאה במדרס, וזה העיקר שנתבאר בפרק כ' כוונתו היא לכלים העשויים גם למדרס וגם למלאכה, וכאילו עשויים להיות כשני כלים יחד, וראה בזה הר"מ את הישוב העיקרי לסתירת משניות אלו, וכן שיתכן שסבכה זו טמאה רק משום מושב ולא משום משכב.

ומה שהביא מפרק י"ח שם באר שהזב מטמא את המשכב בחמישה דרכים, וכל שעשה מעשה דריסה, [שהוא השענות, עמידה, שכביה, ישיבה, תליה] על כל אחד מהכלים האלו, אפי' שהוא כלי שמייוחד למעשה דריסה אחר [כגון נתלה על דבר שמייוחד לישיבה] הרי הוא טמא, אך יש לעיין דא"כ היאך יתכן שיהא כלי, כגון סבכה שלא יטמא אלא בישיבה בלבד, ומה שונה זה מכל הכלים. אמנם נראה שלא היתה כוונת הר"מ מעולם לומר שיהא כלי שהוא מטמא במושב ולא במשכב, אלא כוונתו לומר שהמשנה כאן מיירי בעושה כלי מסבכה של זקנה שנקביה גדולים והיא ראויה לישיבה אבל לא לשכיבה שהיא מזיקה ליושב, והתחדש כאן בהלכה זו שלא מהני יחוד זה רק אי יחדו לישיבה ולא יחדו לשכיבה, והנה הר"מ בדבריו הפנה למה שכתב לעיל בפכ"ז לגבי המקצע, ובמשנה שם: "המקצע מכולם טפח על טפח טמא", ובר"מ שם: "אמר בהלכה הזאת שמה שנזכר לעיל מן השיעורין שהבגד שלשה על שלשה והשק ארבעה על וכו' כל זה אם אירע שהיתה חתיכה מאחד מארבעת וכו' אבל אם בא אדם לבגד מן הבגדים או עור מן העורות או שק או מפץ וחתך ממנו טפח על טפח במכוון וביושר ובהקפדה על המדה, וזהו ענין המקצע, הרי אותו הטפח מתטמא אפילו במושב, כי מאחר שחתכו במדה מדויקת חשוב הוא אצלו. וכו' בתלמוד מעילה [יה"א] וכו', אמרו תנא קצע מכולם ועשה מהן בגד למשכב שלשה למושב טפח. הרי נתבאר לך כי מה שאמר כאן בטפח על טפח שהוא טמא, מה שהוא מתטמא היינו במושב הזב לא במשכבו, לפי שהוא ראוי למושב כשהוא מיעדו לך, ואי אפשר בו שיהא משכב. ובתחילת קמא ירושלמי [פ"א יה"א] אמרו מושב בטפח יטמא, משכב בארבעה טפחים יטמא, כלומר אם היה שק". ווהנה גם שם היה נראה שאם יחד טפח על טפח אינו מטמא במשכב, ונראה כוונת הר"מ היא, שמה שמהני יחוד של הכלי הוא רק למושב כיון שעדיין יכול לשבת על הכלי הזה בעודו טפח על טפח, אבל אי יחדו לשכיבה לא מהני כיון שהוא אינו יכול לשכב על כלי זה כלל, וכלי זה טהור גמור, דמה שהוא נשען עליו אינו חשיב כאילו הוא שוכב עליו, אמנם כל זה הוא רק במה שהוא מיחדו לכלי, שלא מהני אי יחדו לשכיבה אם לא היה בו שיעור גדול של שלושה טפחים בבגד וארבעה בשק, אבל הא מיהת כל כלי שכבר יוחד והוא מקבל טומאת מדרס מהני כל מה שישען עליו הזב רובו.

וא"כ מה שהתחדש בסבכה שלא מהני יחוד להיותה למשכב אלא רק למושב, הוא מחמת שהוא אינו יכול לשכב

טומאת מדרס באוטובוס הרב דוד ישעיהו בעדני

לע"נ בני הקדוש שלום אהרן בן נאזה
נעהק"ה י"ד חשוון תשע"ה - הי"ד

יש להתיישב בענין האוטובוסים, האם מטמאי משכב ומושב מטמאים את מושבם, כי אז כל היושב על מושב שישבו עליו יטמא, וכל המושבים יהיו בחזקת טומאה דא"א שלא ישב עליהם פעם אחת זב או זבה, ובמהרה בימינו שתהיה טהרה נוהגת לא יוכלו טהורים להשתמש בתחבורה ציבורית, או שיש דרך לעשות המושבים באופן שלא ייטמאו עכ"פ בטומאה חמורה דמדרס.

הנה בשבת מג: נחלקו רש"י ותוס' על על עגלה העשויה למרכב בני אדם אם נטמאת במדרס, ולפום ריהטא משמע שם שהמחלוקת על באה במדה אם טמאה במדרס, אך א"א לומר כן שהרי התוס' כתבו שם לשיטתם דהא דאמר (דף פד.) שלש תיבות הן וכו' והבאה במדה טהורה מכלום לא קאי אפתחה מצדה דכיון דחזיא למדרס אפילו באה במדה טמאה. ורש"י עצמו כתב כן שם דהתיבה לא חזיא למדרס הואיל וחלולה מלמעלה.

ובהכרח טעמא דרש"י כמ"ש התוס' במנחות לא. בתירוץ שני, דמרכבה להעביר בנ"א מעיר לעיר ל"ח מדרס כיון שאין עשוי להיות נשען עליה, מידי דהוה אלוקטמין טהורין (שבת סו:) שהולכין עליהם בימות הגשמים, ומידי דהוה אסולם דממעט בפרשת ויהי ביום השמיני, והיינו טעמא משום דאינו עשוי להנאת מדרס אלא לירד בו ולעלות. וא"כ לפ"ז פלוגתייהו בדבר העשוי להעברה דלתוס' בשיטת רש"י לא חשיב מדרס, ולשיטתייהו חשיב מדרס.

אלא דקשה דגבי לוקטמין שצינו התוס' מחלפו שיטתייהו, דרש"י הקשה למה לא מיטמאו במדרס, ותירצו התוס' שם דכיון שעשוי להעברה בעלמא ל"ח מדרס.

וצריך לומר דכו"ע לא פליגי על עצם הדין שלהעברה בעלמא ל"ח מדרס, רק שאם תקנוהו באופן שיהא נח לישיבה, לא גרע מהקלוסטר ודומיו ברפ"כ דכל שמשמש מדרס עם מלאכתו מטמא מדרס, וכמ"ש בשבת סו. על סנדל של סיידין והא לאו להילוכא עבדי, ומסיק דהסייד מטייל בו עד שמגיע לביתו, אלא צ"ל לתוס' דלוקטמין גבוהים וקשים ואינם נוחין להליכה אלא נועלים אותם לעבור את השלולית בלבד. וכך צ"ל בשידה לרש"י והרא"ש שאינה נוחה לישיבה, ורק שמוכרח הנוסע לישוב כדי שלא ימעדו קרסוליו בשעת הנסיעה, ולכן ס"ל דטהור. ואפשר שלכן דייק הרא"ש וכו' שהשידה עשויה למרכבת נשים, וכ"כ רש"י בעירובין יד. דלצניעותא עבדי לה, ולא להנאת המרכב.

ועל כן אם ידקדקו לעשות המושבים באוטובוסים בלא ריפוד יצילום ממדרס.

והנה יש פתרון שיעשו המושבים ממין שאינו מקבל טומאה, וכגון מפלסטיק דנקטינן שהוא ככלי אדמה שמוצאו ממעינות נפט, אבל עדיין לא נרויח שיוכלו לעשות ריפוד, אפילו יעשו מאריג סינטטי, לפי מה שנסתפק בזה החזו"א במקוואות (ליקוטים פ"ז סק"ז) שמא אחר שנתרבו הבגדים לטמא בגע"ג, אפשר שגם גומי בכלל, והיינו שלא אמרה תורה שבעה מינים לטומאה אלא בכלים, אבל בבגדים כל שהוא טווי ואריג טמא, אבל זה כן אפשרי שיעשו את ציפוי הריפוד מפלסטיק שאינו טווי וארוג מחוטים, אלא יריעת פלסטיק, והמילוי יעשו ממה שירצו רק שלא יהיה טווי.

אמנם רגלי המושבים אם יעשו מפלסטיק ישברו בזמן קצר, ואם יעשו ממתכת צ"ע דבמתניתין ספכ"ב תנן הספסלים שבמרחץ של אבן ושתי רגליהן של עץ טמאין, אכן רוב מפרשי המשנה פירשו שם שהרגלים טמאות ולא המושב, אבל הרמב"ם בהלכה (פ"ה הי"ב) משמע שחזר בו וס"ל שכל הספסל מקבל טומאה, וגם לשיטת ש"ד לכאורה הנ"מ על נגיעה במושב, אבל הטהור שישב יטמא מחמת הרגלים. והשם יאיר עינינו למצוא דרך נקיה מכל חשש.

שמה שמפץ טמא אין הוא מחמת היותו כלי אלא מחמת ריבוי של כל

המשכב, וא"כ עולה מדברי שמה שהוא פשוט הוא אינו כלי, ומאמר ה' בטהרת הכלים לא קאי אפשוטים, [ודבר זה תואם את דברי הר"מ ריש פי"א דכלים, ואכ"מ], והבאור בסברת יש במינו טהרה הכוונה שיש במינו כלים המקבלים שיש להם טהרה במקווה, וא"כ נמצא, שבאמת גם למדרס בעינין מינים הכתובים בתורה, והם בכלל כלי עץ, והריבוי בא רק על מה שהוא פשוט, ולכן יש במינו טהרה במקווה הוא סימן למה שהוא מין המקבל טומאה, ולכן הוא טמא, דלענין טהרה במקווה כדי להעשות אב הטומאה הרי הוא בכלל מין הכלים, אך לא לענין טהרה כיון שהוא פשוט, ולכן הוא מקבל טומאה אך הוא עצמו אין לו טהרה במקווה.

אך יש לעיין, דלא מצינו בשיטת הר"מ שפשוטי כלי עץ שנתרבו מדין כל המשכב שלא יהא להם טהרה במקווה. אמנם נראה שהגדר בזה כך הוא, שכל דבר שהוא מטמא במדרס וכל סיבתו הוא רק מחמת "כל המשכב", א"כ אין לו טהרה במקווה, אבל דבר שיש לו שם כלי מטעם אחר, יש לו טהרה במקווה, ולכן, כל פשוטי כלי עץ הטמאים מחמת משמש אדם ומשמש משמשי יש להם טהרה במקווה, שכיון שיש להם טומאה מהתורה [כן היא שיטת הר"מ ואכ"מ] לא מריבוי כלשהוא אלא מחמת שנקראו כלים, הרי הם בכלל מאמר ה' כל כלי, וכמו שבאר הר"מ בפה"מ, וכמו כן כלי עץ הטמאים מדרבנן [דלדעת הר"מ גם כלים מעץ שאינם משמשי אדם ומשמשי טמאים באופנים מסוימים] כיון שיש עליהם שם כלי, אמנם מד"ס, הם בכלל כלים לענין טהרה במקווה, אבל מה שהוא טמא רק מחמת ריבוי של כל המשכב, לא נתרבה לטהרה ולכן אין לו טהרה במקווה. ולפי זה, כל נסר פשוט שיוחד למדרס אין לו טהרה במקווה, וכן כל דברי שהוא משמש ישיבה עם מלאכתו שהוא גם כלי קיבול וגם מטמא במדרס נטהר במקווה מחמת אותו הטעם.

והנה במשנה כלים פכ"ז מ"ה: "בלויי נפה וכברה שהתקינו לישיבה ר' עקיבה מטמא וחכמים מטהרין עד שיקצע", וכתב שם הר"מ: "כבר ביארנו כמה פעמים [פס"ז מ"ג-ד] שפנה "אלמנכ"ל". וכברה "אלגרבאל". ויש שהן מעור, ויש שהן נעשין משיער ואז הן בכלל דין שק, ויש שהן נעשין מחבלים דקים או מן הסוף ואז הן ממין המפץ. ומה שאמרו חכמים עד שיקצע כונתם בזה עד שיחתך קצותיה וישרם ואז תהיה חשובה למשכב". והנה עיקר המשנה בא לאשמועינן דין בצורת כלי במדרס, וכמו שנחלקו ר"ע וחכמים כמה פעמים במשנה שם, אך בדברי הר"מ נראה שיש חילוק ביניהם ממה עשויים הבלאות הללו, שאם הם עשויים מעור, דינם ככלי עור, ואם משער, דינם כשק, ואם מקני סוף דינם כמפץ, ולעיל שם בריש הפרק מבואר דין שיעורם של כל אלו במה הם חשיבי כלי בשיעורם. אך בר"מ בספר בפכ"ז הביא להך דינא בכלל מפץ שהוא עשוי מקנים דווקא כמבואר שם בכל הפרק, ונראה שעיקר המשנה בא להשמיע חידוש בדין מפץ העשוי מקנים דווקא. ונראה לפי מה שנתבאר שהיא היא, והיינו כל כלי אחר שיש לו סיבה לטהרה במקווה מחמת מה שהוא, כגון כלי עור וכן כלי שק שהם בכלל טומאת בגדים, א"כ העושה כלים מאלו אפי' שהם פשוטים הם מקבלים טומאה וכן יש להם טהרה במקווה, אך מפץ לבד שכל הסיבה שהוא טמא במדרס הוא מחמת כל המשכב, אין לו עצמו טהרה במקווה, אך מהני מה שיש במינו טהרה כדי שיוכל להיות בכלל כלי מדרס, ולכן באמת יש נפק"מ ממה עשוי המפץ.

בגמ' שבת פד בסוגיא דאין מדרס לכלי חרס: "מתבי ר' אילעא מפץ

במת מנין ודין הוא ומה פכין קטנים שטהורין בזב טמאים במת מפץ שטמא בזב אינו דין שיהא טמא במת ואמאי הא לית ליה טהרה במקווה א"ל ר' חנינא שאני התם הואיל ואיכא במינו וכו' תרי קראי כתיבי כתיב ואיש אשר יגע במשכבו וכתבי וכל המשכב אשר ישכב עליו הזב יטמא הא כיצד יש במינו אע"ג דלית ליה טהרה במקווה אין במינו מקיש משכבו לו רבא אמר וכו'". ומבואר בגמ' דין מפץ, שיש לו טומאת מדרס ואפי' שלו עצמו אין טהרה במקווה מ"מ כיון שיש במינו טהרה מקבל טומאת מדרס.

ובדין מפץ ובבאור הסוגיא נחלקו הראשונים בשני נקודות אלו אמאי אין לו טהרה במקווה ומה מהני מה שיש במינו טהרה, דדעת רש"י שם שמה שאין לו טהרה במקווה הוא מחמת שהוא פשוט, וכל פשוטי כלי עץ אין להם טהרה במקווה, ומה שיש במינו הכוונה למקבלים שעשויים מעץ ממש, ובתוס' הקשו עליו ממיטה, שהיא כלי פשוט, שיש לה טהרה במקווה כמבואר כלים ריש פי"ט. וכתבו הם שמה אין לו טהרה הוא מחמת שאינו עץ ממין הכתובים בתורה שלא נאמר לו טהרה, ותוס' לשיטתם שם בשבת שעץ הוא רק עץ ממש והוא אמור להיות קשה, אך במדרס לא נאמר דין מינים הכתובים בתורה, והביאו ראיה לזה מכופת שאור שיחדה לישיבה שהיא טמאה במדרס אך אמנם אין להם טהרה בעצמם במקווה. ומה שמבואר בכמה מקומות שיש טהרה במקווה למפץ הוא דווקא במפץ כזה העשוי מעץ ממש.

ובדעת הר"מ יש לעיין, דהרי ס"ל בריש פ"ב מהלכות כלים שכל היוצא מהארץ חשיב כעץ, ויש לעיין אי מה שיש טומאה למפץ הוא מחמת שהוא חשיב עץ, או שהוא מחמת דלא בעינן מינים הכתובים בתורה, ויש נפק"מ גדולה, כמו שיתבאר.

ושיטת הר"מ נתבארה במסכת כלים פכ"ד מ"ז: "שלשה מפצות הם וכו'". ומבואר שם מדברי הר"מ שאין חסרון במין שממנו עשויים המפצות, שהרי הם כלי עץ גמורים, [ואין הכוונה שגם מה שהם נחשבים לעץ הוא מחמת ריבוי או שאין הם עיקר העץ], וממשיך שם הר"מ: "ופירש רבינו יוסף הלוי גאון זצ"ל את המאמר הזה, באמרו שהמפץ הואיל ויש במינו שנטהר במקווה והם הכלים העשויים מאותו האריג, כגון הקפיפות והסלים, הרי הוא מתטמא במשכב הזב אע"פ שהוא עצמו אין לו טהרה במקווה, וזה הוא ענין אמרם יש במינו אף על גב דלית ליה טהרה במקווה. וכו' וגם ביאר ז"ל הסיבה שגרמה שהכלים העשויים מן המפץ יש להן טהרה במקווה והמפץ עצמו אין לו טהרה, ואמר שהסיבה לכן כי הקפיפות והסלים וכיוצא בהם הם כלולים במה שאמר יתעלה [ויקרא יא, לב] כל כלי, ומאחר שדברה תורה בהם בטומאה בכלל כלים כמו כן מתטהרים במקווה, הואיל וכבר פסק בכל מה שנכתבה בו טומאה במים יובא [שם] וזולת כלי חרס. אבל המפץ הרי אינו בכלל כלים אלא החלנו עליו טומאה במדרס הזב על ידי רבוי, ממה שאמר כל המשכב, שמשמעו כל מה שראוי למשכב, והמחצלאות האלו וכיוצא בהן ראויים כמו שביארנו. ושוב החלנו עליו גם טומאת מת מקל וחומר כמו שקדם, שאמרנו שאם דבר שאינו מתטמא במדרס מתטמא במת אם כן המפץ הזה שמתטמא במדרס כל שכן שיהא טמא במת. ומאחר שנתרבה לטומאה אמרנו נהי דאתרבי לטומאה אבל לטהרה לא דלא אשכחן ביה קרא כלל לא לטומאה ולא לטהרה. וביאור הטעם הזה לדעתי הוא הטוב ביותר שיתכן בזה". ומבואר מדברי הר"מ כל הענין.

הערה בדברי ר"ת בתוס' שבת פד:

לא בכלל כלי עץ, כמבואר שם,

ונפק"מ בעושה כלי קיבול משאור שלתוס' אין הוא מקבל טומאה.

וא"כ יש לעיין טובא, דזה ודאי שטומאת כלי חרס נאמרה על תוכו ומחמת כן כל טומאה הבאה לו דרך גבו יש לנו לטהר, אבל כאן לא מיירי מדין טומאת כלי חרס, אלא ממין שהוא חרס, ולפי שיטת תוס' שלכל כלי באשר הוא יש סיבה להיות טמא במדרס אלא שכלי אבנים וכלי גללים ואדמה אין הם טמאים במדרס מחמת מיעוט דקרא, וא"כ כל שהוא אינו משלושה אלו הוא בכלל מדרס, ואפי' אי לא היה חרס אלא היה מין אחר היה טמא, ומה גרע במה שהתורה אמרה טומאת כלי חרס מחמת תוכו לומר שהוא גם לא יטמא במדרס כאילו היה מין אחר, ומה היה ההכרח של ר"ת ללמוד שכל שהוא מחרס אין לו טומאה אלא תוכו, וצ"ע.

בגמ' שם שבת פד, מדרס כלי

חרס מנ"ל דטהור וכו', והביאו שם מתנא דבי רבי ישמעאל מה משכבו יש לו טהרה במקווה וכו' ורבא שם אמר דכלי חרס טהור מהא דמבואר בתורה שכלי חרס המוקף צ"פ חוצץ, ואי היה מדרס כלי חרס אינו חוצץ, וכתב שם רש"י שהבאור הוא שצ"פ מופקע מכל טומאה, ובתוס' חלקו עליו וכתבו שעכ"פ הוא מטמא בהסט כיון שהוא חשיב מגע תוך, אלא בארו הגמ' דכוונת רבא היא שיש לנו לטהר כל טומאה הבאה בכלי חרס מחמת גבו, ולכן הוא טהור, דטומאה זו נחשבת לטומאת גב.

ויש לעיין, דנחלקו הראשונים אי למדרס בעינן דווקא מינים הכתובים בתורה לטומאה, ונפק"מ בזה היא בכופת שאור שיחדה לישיבה, וכתבו תוס' לעיל שם שמכאן מוכח דלא בעינן מינים הכתובים בתורה, וא"כ מחמת כן מפץ הוי בכלל מדרס אבל

נושא מהמסנה היומית

מהם מים חיים [מסכת מקוואות פ"א מ"ו]

שלא דומים לרוב מים והיינו שכיון שהתורה אמרה מים הכוונה לרוב מימות ומחמת כן הוא פסול ומה שהוא מלוח הוא סיבה שיהא לו שם לוואי. וכן הוא בר"ש נגעים ריש פי"ד: "מים חיים שלעולם נובעים ולא פוסקים. ותניא בת"כ מים חיים ולא מים מלוחים ולא מים פושרים ולא מים המכזבים ולא מים המנטפים דחיים משמע למעוטי כולוהו ובפ"ב דזבחים תנא דבי שמואל מים שאין להם שם לווי יצאו מי כיוור שיש להם שם לווי ופי' שם בקונטרס לא ידענא היכא מיתניא ושמא אהך מיתניא. ומלוחי' ופושרי' נמי מטעם שם לווי מיפסלי ולמי פרה נמי מיפסלי כדתנן בפרה בפ"ח", ומבואר מדבריו מה שמים מכזבין וכמו כן מים נוטפים הוא מחמת מים חיים והיינו מים שאינם נובעים, אבל מלוחים ופושרים הוא מחמת שם לוואי ולא מחמת מים חיים.

ובפרוש הראב"ד לתורת כהנים: "ולא מים פושרים, נראה לי דאע"פ שהם חיים גמורים משום דבעינן שיהו בחיותם ואלו כבר נתבשלו מדכתיב לא יקח ממך בשר מבושל כי אם חי" והיינו שמים פושרים הם לא מים חיים מכיון שהם כבר נתבשלו ומחמת כן כבר לא הוי בחיותם, והנה כל קושיתו היתה על מים פושרים שהכוונה היא למים חמים שהרי הם מתוקים ונקיים, אבל על מים מלוחים לא היה קשה כלל כיון שהם כבר נמלחו ועברו הלקאה תו כבר לא הוי מים חיים מחמת כן, כל דברי הראב"ד כאן הם כשיטת הר"מ שמים חיים הוא מים מתוקים.

במשנה מקוואות ספ"ק: "למעלה מהם מים מוכים שהם מטהרים בזוחלין, למעלה מהם שבהן טבילה לזבים והזיה למצורעים וכשרים לקדש מהן מי חטאת"

והנה נראה מלשון הר"מ כאן ובפה"מ פרה פ"ח, שמים חיים הינם מים מתוקים ומה שפסול פושר ומלוח למי חטאת הוא מחמת מה שהם מוכים, והיינו שהעברו הלקאה [ולכן שמם מוכים] ולכן הם כבר לא מים חיים. ולפי הר"מ מים מכזבים הוא אינו מדינא דמים חיים אלא מדינא דמעין.

וכן הוא בספר בהלכות מקוואות פ"ו: "מה בין מעיין למקוה המקוה אינו מטהר אלא במ' סאה והמעיין מטהר בכל שהוא. המקוה אינו מטהר אלא באשבורן והמים הנזחלים ממנו אינן מטהרין והמעיין מטהר בזוחלים. המקוה לא תעלה בו טבילה לזבים והמעיין אם היו מימיו מים חיים הזב טובל בהך", ומבואר שיש מעיין שמימיו מים חיים ויש מעיין שאין מימיו מים חיים, והיינו שמה שהם נובעים הוא מי מעיין ומה שהם חיים הוא מה שהם מתוקים.

אמנם בר"ש נראה לא כן אלא שמי מעיין הם הם המים חיים וחיותם היא נביעתם, דכתב הר"ש: "והמלוחין והפושרין מוכין שמם וצריך לדקדק מנלן דמשום דמלוחין ופושרין מיפסלי ושמא משום דיש להן שם לווי כדפרישי' במסכת נגעים פרק ארבעה עשר" ומבואר שלא מחמת מה שהם אינם חיים מפסלי אלא מחמת מה שיש להם שם לוואי וכתב הרא"ש שהוא מחמת

תנן בסוף מקוואות: "אכל אוכלין טמאין ושתה משקין טמאים טבל והקיא טמא מפני שאינם טהורים בגוף שתה מים טמאים טבל והקיאן טהורים מפני שהם טהורים בגוף. ופרש הר"ש שם שלשאר אוכלין ומשקין אין טהרה במקוה משא"כ מים יש להם טהרה ע"י השקה, ובפה"מ שם במקוואות כתב: "ועל כן אם טבל האדם הזה ומים טמאים בקבתו, טהרו שהרי הם מצויים בתוך המקוה והוא אמרם מפני שהם טהורים בגוף לפי שנטהרו כשהם בתוך הקיבה בזה שהם מצויין בתוך המקוה ועל כן וכו'" ומבואר שהוא השקה ממש. ובמשנ"א במקוואות שם כתב שאין כאן משום חציצה דומיא דמה דמועלת טבילה לעובר משום שהיינו רבתייהו, וא"כ כיון שדרך המים להיות בקיבה והאדם צריך להם א"כ אין גופו חציצה. ובפ"י מהל' טו"א ה"ח כתב הר"מ: "שתה מים טמאין והקיאן הרי אלו טמאים מפני שלא טהרו ביציאתם שתה מים טמאין וטבל ואח"כ הקיאן טהורים". ומבואר שמתלא תלי בדין הטבילה כמו שנתבאר, אך בראב"ד שם גרס בדברי הר"מ "שתה משקין טמאים והקיאן טמא מפני שנטמאו במגען" וז"ל: "א"א והוא ששתה רביעית שנטמא האיש בשתיתו ועכשיו ביציאתו הוא מטמא אותם אע"פ שבטלה טומאתן בהיותם בתוך מעיו". ולפי זה סיבת הטהרה הוא מפני שאין עליהם שם משקין בעודם במעיו ובטלו שם מה שאין כן בשאר משקין שעדיין ממשותם קיימת.

באו"ז הלכות מקוואות [סימן של"ה] הקשה אמאי אין מים נעשים לאב הטומאה הרי יש להם טהרה במקוה על ידי השקה, דאי השיק מים טמאים למקוה נטהרו, והיינו שישנו דין שכל שאין לו טהרה במקוה לא נהיה לאב הטומאה, וברש"י ערובין קד. וכן בחולין קד כתב שהוא מטעם דבעינן קרא כדכתיב, שכתוב שהוא טמא ולאחר מכן במים יובא וכו', [ובת"כ יש דרשה אחרת לזה], וא"כ כיון שאי נטמאו המים יכול להשיקן למקוה חשוב שיש להם טהרה ואמאי לא יהו לאב הטומאה. ונשאר הא"ז בקושיה. ונהוג לומר בישוב הקושיה שאין מה שמועיל טהרה במקוה למים מטעם טבילה כשם שמועיל לטבילת כלים ואדם, אלא הוא ענין זריעה שחיבורם למים הוא זריעתם ובה נטהרו דנהיו כמקוה ממש. אמנם נראה שגם האו"ז מודה לזה, שאין זריעה של מים הוא מטעם טבילה, אלא קושיתו היתה שכיון שהמים נהיים כמקוה ממש והם כשרים לטבול בו א"כ לא היה צריך להיות התנאי הזה במים, והיינו שכל מה שהיה שייך למעט מהקרא הוא דווקא דברים כאלה שאין להם טבילה במקוה כמו אוכלין או משקין שאינם מים אבל דבר שהוא המקוה עצמו, ושהוא בעצמו המטהר לא היה צריך למעט.

קביעותא - המפעל ללימוד המשנה היומית
פועל להחדרת לימוד המשנה היומית ומקיים מבחנים והגרלות. כעת אוהזים בסדר טהרות כאשר המשתתפים כבר זכו לסיים את מסכתות כלים, אהלות, פרה, טהרות ואף זוכים כבר לסיים מסכת מקוואות ולפתוח במס' נדה.
אחת לחודש יישלח אליכם מבחנים שבועיים על סדר "המשנה היומית" ומבחן אחד חודשי על סדר "ההלכה היומית", המבחנים הינם בשיטה אמריקאית, המבחנים במשנה: כל מבחן כולל 10 שאלות על פשט המשנה ופירוש הברטנורא על 14 המשניות שנלמדו במשך השבוע. מבחן ההלכה כולל 10 שאלות על המחבר והרמ"א, ושאלת רשות נוספת על המשנה ברורה. לקבלת לוח סדר הלימוד או להצטרפות למבחנים: 072-272-0000

בסדר טהרות 1003 משניות (במנין): "לגוי גדול ואברך ואגדלה שמך והיה ברכה", ו- 126 פרקים (במנין: "נכון").
סימן לזכירת סדר המסכתות, שהם מופיעות לפנינו בסדר יורד:
כלים (30), אהלות (18), נגעים (14), פרה (12), טהרות (10), מקוואות (10), נדה (10), מבשרין (6), זבים (5), טבול יום (4), ידיים (4), עוקצין (3). בכל פרק בממוצע 7-8 משניות.
לומדי המשנה היומית, שנענו לקריאה ללמוד שני משניות ליום בלבד, כרגע, בסיום מסכת מקוואות, למדו כבר 762 משניות, ו- 96 פרקים, שהם בערך כ- 75% מכלל סדר טהרות לפי פרקים ומשניות.

עיוני דעת

בתוספתא סוף כלים, הביאה הר"ש שם שמדרס כלי זכוכית טהור, וכתב שם הר"ש הטעם כיון שטומאתם מדרבנן לא גזרו עליהם טומאת מדרס [ויש גרסאות אחרות בתוספתא שמדרס כלי זכוכית טמא]. וכתב המקד"ד ריש סימן נב, שע"כ לשיטת תוס' שכל המינים אפ' שלא נאמרו בתורה הרי הם מטמאים מדרס, א"כ מה שכלי זכוכית טמאים במדרס הוא מהתורה.

ויש לעיין בדבריו, דאפ' שאין כלי זכוכית נזכרו בתורה, מ"מ מדא' דינם ככלי אדמה, דחרס אינן וכן אינם כלי מתכת, וכיון שבאים מהאדמה הרי הם ככלי אדמה, ולענין טומאת מדרס יש מיעוט שכלי גללים וכלי אדמה אינם מטמאים במדרס, בת"כ, וא"כ גם לשיטת תוס' אין הוא אלא מד"ס, ועוד יש לעיין, דשיטת הר"ש היא ג"כ כשיטת תוס' לגבי כלים האמורים בתורה כלפי מדרס, דהביא ג"כ לראיה שכל טמא במדרס את כופת שאור שיחדה לשיבה [ולשיטתו היא אינה כלי עץ], ובכל זאת כתב הר"ש שטומאתו מדרבנן, וצ"ע.

חזו"ד דעת

**בכמה אופנים יתכן שאדם ידרוס על כלי
והוא יהא רק ראשון לטומאה ולא אב
הטומאה?**

דעת ר"ת שכלי שאינו מיוחד למשכב ומושב שהוא ראשון לטומאה [בתוס' ערובין כז]. משכב ומושב של בועל נידה שהוא ראשון לטומאה [משנה כלים פ"א]. לדעת רש"י הדורס על משכב שאינו שלו עושה ראשון לטומאה [ב"ק ע"ז].

בדין סדין שעשהו וילון הרב יוסף טאוב

עץ שמטמא משכב ומושב
וכו' טהור מדין מושב הזב. היה

טמא מושב הזב ועשאו דכון טמא עד שיקבענו במסמר דאינו עולה מטומאתו עד שיקבענו ומיהו בפ' במה אשה (דף נח ב) פי' דאין חילוק בין קיבל טומאה ללא קיבל דמעולם אין דבר עולה מראיות טומאתו אלא בשינוי מעשה. ושם יש לחלק בין משכב ומושב לשאר כלים דכיון שיחדו אומרים לו עמוד ונעשה מלאכתנו, ומבואר מדבריו שיש לחלק בין דבר שהוא טמא במדרס שלא נטמא שמהני מחשבה שלו שלא יטמא כמדרס מכאן ואילך וזאת משום שבמדרס ישנה סברא של עמוד ונעשה את מלאכתנו, ובזה הוא נדון מציאותי דכיון דחשב עליו תו אינו עומד לשיבה ולכן אין הוא מקבל טומאת מדרס מכאן ואילך. ובאמת לפי הר"ש המשנה לקמן מתפרשת באופן כזה שכבר ירד לידי טומאה השינוי מעשה שצריך הוא בעצם שבירה שאין כל הכלים עולים מטומאה אלא בשבירה [ויתכן דרש"י לטעמיה ששבירה הוא מעשה המטהר ולא ביטול סיבת קבלת הטומאה, וע'].

אך יש לעיין בסתירת דברי הר"ש, דכאן כתב דמיירי שלא נטמא, ולפי דבריו שם בפ"ז דכלים שאין חילוק אמאי צריך שיהא כאן שינוי מעשה שנחלקו בו מהו השינוי מעשה. אמנם נראה, שיש חילוק בדבר. דלגבי גולם כלי שחשב עליו לגמור מלאכתו וכעת נמלך בו, או צריכים כעת מעשה שיוציא ממחשבתו, ובזה כל מעשה זוטא מראה שאין הוא חפץ בכלי כמות שהוא אלא שהוא עדיין גולם, אמנם בכלי שהוא כבר גמור והוא משמש שימוש מדרס כמו בכסא, כדי להוציא ממנו או נצטרך ודאי למעשה, כדי להוציא מהמחשבה הראשונה, אך מעבר לזה נצטרך גם מעשה שיראה שהוא עתיד להיות כלי אחר ולא רק גולם, ובזה נחלקו במשנה מהו המעשה זוטא שצריך כדי להראות שהוא עתיד להיות וילון, ויתכן שרבי עקיבא חולק בכלל בדין זה ומצריך שהיא ממש כלי אחר.

במשנה כלים פ"כ מ"ו: "סדין
שהוא טמא מדרס ועשאו וילון,

טהור מן המדרס, אבל טמא טמא מת. מאימתי היא טהרתו, בית שמאי אומרים, משיתבר. בית הלל אומרים, משיקשר. רבי עקיבא אומר, משיקבע". ויש לעיין אי המשנה מיירי בדין טהרה מטומאה שקיבל מכבר, או שכל הידין של עשיתו לוילון הוא אך ורק שלא יקבל טומאה מכאן ולהבא, כתב הר"ש כאן דמיירי שלא נטמא, דהמשנה נקטה שמטמא טמא מת ולא שהוא טמא מגע מדרס, ומזה שלא היתה לו טומאה קודם לכן.

ובמשנה לקמן ספכ"ה התנן כל הכלים יורדים לידי טומאה במחשבה ואין עולים אלא בשינוי מעשה, והובא בגמ' קידושין ריש פרק האומר, וכתב שם רש"י שאי חשב על הכלי לרדת לידי טומאה כלומר שגמר שלא לשוף ולשבץ יותר ובה נגמר הכלי מהיות גולם והרי הוא כעת עומד לשימוש, אינו עולה אלא בשינוי מעשה עד שיגגר הימנו קצת שיגלה דעתו שהוא עדיין חפץ לשופו, אבל אי נטמא לגמרי צריך שיקבענו, והבאור ברש"י הוא פשוט, דכל שכבר יש טומאה בכלי הזה אין הוא עולה בכל שינוי שהוא אלא רק בשבירה שהרי הוא ככל כלי טמא דעלמא, ולא יהני מה שהוא יעשנו כגולם, אבל כל זמן שלא נטמא כל מה שעושה אותו לכלי הוא מה שהוא עומד לשימוש וכל שאינו עומד תו לשימוש כיון שהוא רוצה לשפצו לא חשיב כלי לענין זה.

אמנם, והר"ש לעיל פ"ז במשנה ב' לגבי כסא שקבעו בדכון, דדכון הוא כעין טס היוצא מהכירה ובמקום זה קבע בו כסא הרי הוא טהור וז"ל שם: "דכון, לשון מקום כמו דוך פלן והיא בליטה היוצאת מן הכירה כשמסלקים את הקדרה מעל גבי הכירה מושיבין אותה על דכון ויש לו בית קיבול הקדרה או שתי קדירות או שלש שיכול להיות שאותה בליטה הוא סביב לכירה ויש לו בית קיבול קדירות הרבה וכו' תניא בתוספתא: כסא שעשאו דכון אף על פי שמשמש בו טהור. היה טמא ועשאו דכון טמא עד שיקבענו במסמר וכו' פי' כסא של

טומאת מדרס בטרמפולינה הרב ראובן דוד פדר

עבידי, ומבואר שכל שאינו עשוי
להילוך ממש אינו טמא במדרס,

ובכלל זה מה שעשוי לרקד עליו וכן לקפץ אינו טמא במדרס, וזאת משום שאין הריקוד או הקיפוף עשויים להשענות בעברו הנאה מהמדרס, אלא הוא רק כלי כדי להגיע לתכלית הריקוד והקיפוף, ודמי בזה לסולם שנזכר בת"כ שהוא טהור כיון שהוא רק לעלות ממקום למקום ולא להנאה מגוף הדריסה, וכיון שכל קיפוף הוא לעולם אינו הנאה מעצם בדריסה, לא יתכן כלל טומאת מדרס בדבר שעשוי לקיפוף.

במשנה זבים פ"ב מ"ד: "הזב מטמא
את המשכב בחמשה דרכים לטמא

אדם לטמא בגדים עומד יושב שוכב נתלה ונשען", ויש לעיין בדבר שעומד לקפץ עליו, כגון טרמפולינה האם הוא טמא במדרס. ונוכל ללמוד דין זה מדברי הערוך, דבגמ' שבת סו: "לוקטמין טהורין ואין יוצאין בהן" ועוד שם: "מאי לוקטמין אמר ר' אבהו חמרא דאכפא רבא בר פפא אמר קשירי רבא בר רב הונא אמר פרמי", ובתוס' שם: "ובערוך פירש דקישורי היינו אשקצ"ש שעושים הליצני והן גבוהין מאד ואינן אלא לרקד עליהן ולא להילוך

מקצת הלכות מדרס הרב נתנאל יחזקאל רותם

א. זב שנוגע בכל כלי, מטמא את הכלי להיות ראשון לטומאה^א. ויש אופנים שהזב מטמא כלים המיוחדים לשכיבה וישיבה להיות אב הטומאה^ב אפ' אי לא נגע בהם, וזוהי טומאת מדרס. ואדם הנוגע בכלי כזה, או נושא, הוא ראשון לטומאה, ובשעת מגעו מטמא כלים ואוכלין במגע, אבל לא במשא, ואינו מטמא אדם אחר וכלי חרס^ג.

ב. דרכי המדרס הם יושב, שוכב, נתלה^ד, נשען ועומד.

ג. רק הבעלים יכול ליחד את הכלי לישיבה או לשכיבה ואז יטמא במדרס ומחשבה של איש אחר לא מהני^ה. ולשיטת רש"י רק הבעלים^ו או מי שהכלי מיוחד לו^ז יכול לעשות את המדרס לאב הטומאה.

ד. כדי לטמא ממש את המשכב, צריך שהזב ישען רובו עליו^ח. ונחלקו הראשונים אי כלי המיוחד רק להשענות כזו שהיא אינה רוב הזב אי הוא נטמא במדרס^ט [אי נשען עליו רוב הזב].

א. ואין בכלים אלו דין טומאת חיבורין, והוא ראשון לטומאה גם בשעת מגעו של הזב בו, אמנם שיטת הר"ש ריש פ"ה דזבים שהכלי הזה הוא אב הטומאה כלפי אוכלין ומשקין, וכן נזכר בדבריו בכלים פכ"ח מ"ו.

ב. וכלי זה הוא אב הטומאה למרות שגם הזב הוא אב הטומאה והיה בדין שירד בדרגה להיות ראשון לטומאה ככל סדר הטומאה, ונחלקו הראשונים בגדר הדבר, דדעת רש"י היא שטומאת כלי המטמא במדרס הינה טומאה עצמית וחשיב טומאה יוצאת עליו מגופו, דכתב בחולין עא. דלא מצינו דבר שאין טומאה יוצאה מגופו ומטמא במשא, ותוס' הקשו עליו מכל דין מדרס, ומבואר שבזה נחלקו, ויעוין בר"א מאלין מש"כ בזה, ויש לזה עוד ראיה שכל כלי הנטמא במדרס א"צ לטובלו במים חיים אלא די במי מקווה, והוא נלמד מדרשה בת"כ, ומבואר שאלמלא קרא היה בדין שמשכב עצמו יצטרך מים חיים, ונראה מזה כהצד שהוא טומאה עצמית ולא ככל קבלת טומאה.

ג. משנה ריש פ"ה דזבין: "כלל אמר רבי יהושע כל המטמא בגדים בשעת מגעו מטמא אוכלין ומשקין להיות תחילה והידיים להיות שניות ואינו מטמא לא אדם ולא כלי חרס", ומה שהוא אינו מטמא אדם הוא מקרא "הנוגע בבשר הזב יכבס בגדיו", ואדם אינו בכלל זה, ומה שאינו מטמא כלי חרס למרות שהם בכלל הכלים כתב הראב"ד בת"כ (שמיני ד' ח'): "כלי חרס הרי הוא כאדם מפני שהוא רחוק מלקבל טומאה כאדם הואיל ואינו מטמא מגבו וניצל בצמיד פתיל ומציל מה שבתוכו". [ומצינו בכמה מקומות במשנת הר"ש דין טומאת חיבורין בכלי חרס, כגון ספ"ט דאהלות וכמו כן כלים פ"ח מ"ה בבאורו לתוספתא, אך כל זה הוא מדרבנן בלבד].

ד. כתב הר"ש זבים פ"ב שנתלה הוא אי נתלה בכף מאזניים והיינו שהיו כלים שהיו בצד השני והוא מעליהם חשיב שהוא נתלה עליהם, שהמצב שבו הוא נמצא כעת מה שהוא מוגבה הוא מחמת המשכב והמושב וחשיב נתלה, ובראב"ד בתורת כהנים כתב שנתלה הוא כמו נתלה בבית הכסא [ברכות נה]. ורש"י שם פרש נתלה הינו שהוא עומד על ברכיו, וקמ"ל שגם זה בכלל נתלה וישיבה כזו חשיבה ישיבה, אמנם כנראה מה שהוא בכף מאזניים חשיב נשען לפי הראב"ד ולא נתלה.

ה. תוספתא כלים ב"ב פ"ב: "מצאן חקוקים וחשיב עליהם מקבלים טומאה מכאן ולהבא, חשיב עליהם חש"ו או אדם שאינו שלו טהור" ומיירי שם לענין טומאת מדרס. וזה דבר מוסכם. והגם שגם בשאר הכלים כל שהוא אינו בעלים לא מהני ליחד דבר שאינו שלו, וכבר עמד על זה במשנה למלך בפכ"ד מהלכות כלים דהקשה שם על שיטת תוס' במשכבו ולא הגזול שפרשו הכוונה שלא מהני יחוד של אדם אחר, נראה שבגזול היה צד לומר שיהני יחוד כיון שמה שהוא משתמש בפועל במשכב יהא סיבה לטמא למרות שלא היה יחוד ממש כמו בשאר כלים.

ו. בגמ' ב"ק סו: לגבי משכבו לא הגזול: "ש"מ יאוש לא קני אמר ליה רבא וליטעמין הא דתניא משכבו ולא הגזול ה"ד אילימא דגזל עמרא ועבדיה משכב מי איכא למ"ד שינוי מעשה לא קני אלא מאי אית לך למימר דגזל משכב דחבריה ה"נ דגזל קרבן דחבריה" וכתב שם רש"י: "איש אשר יגע במשכבו גזירת הכתוב להוציא את המשכב הגזול שאינו נעשה אב הטומאה לטמא אדם", והיינו שאי גזל משכב גמור אז כל שלא היה יאוש לא נטמא במדרסו של הגנב, ובתוס' הקשו עליו כמה קושיות וכתבו שהכוונה היא שאי הגנב עשה יחוד לכלי לא מהני מדין משכבו ולא הגזול ולא שהוא אינו מטמא במדרס ובישוב דברי רש"י כתבו האחרונים שמה הוא אינו נהיה טמא הוא להיות אב הטומאה ועל זה יש משכבו ולא הגזול אבל הא מיהת נהיה לראשון לטומאה שבכל מדרס יש את מה שהוא אב הטומאה מחמת עצמו וגם מה שהוא מקבל טומאת ראשון מהשוכב, ויעוין בר"א מאלין סימן ע' מש"כ בזה. ובראב"ד בתורת כהנים על משכבו ולא הגזול הביא לשני הפרושים של רש"י ותוס' וכתב בבאור דברי רש"י, שהוא מטעם עמוד וכאילו הב"ד אומרים לגזלן עמוד ויעשה שני מלאכה, ונראה מזה שבאמת מה שהוא אינו יכול לטמא את המשכב הוא מחמת דין עמוד שכוין שהוא אינו מיוחד לגנב לא יכול לטמא במדרס ואומרים ב"ד לגנב עמוד ויעשה זה מלאכתו, ונראה ממנו שצורת ישיבה כזו שאומרים לו עמוד היא אינה סיבה לטמא במדרס ולא חשיבה דריסה, גם לאחר שהוא כבר מיוחד למדרס.

ז. שיטת רש"י היא שרק הבעלים יכול לעשות מדרס, ובדרך כלל רש"י מציין בכל המקומות שהוא היה הבעלים, כגון בגמ' שבת קיב. לגבי סנדל כתב שם רש"י אם היה של זב, וכן בגמ' ביצה עגלה של קטן אם היה הקטן זב, ומדין עגלה נלמד שלא הכוונה בעלות ממש, דאין העגלה בבעלות הקטן, אלא רק מיוחד לו.

ח. נלמד מדרשה בת"כ: אם על המשכב הוא - עד שינשא רובו עליו, הובא בר"ש ובר"מ בפ"ד דזבים מ"ד.

ט. במשנה כלים פכ"ד סבכה של ילדה טמאה מדרס, וברש"י סנהדרין מח. ד"ה שהוא: "שאף הוא ראוי למדרס פעמי' שמקפלתו ויושבת עליו או נשענת ראשה עליה", ומבואר ברש"י שני טעמים או שהוא מחמת שהיא יושבת עליה ממש, או שהוא מחמת מה שהראש שלה נשען עליו תמיד, הראב"ד בעדיות פ"ג פרש שהוא כיסוי ראש של ילדה והוא טמא מדרס מחמת מה שנשען ראשה בשעת שכיבה, וכפרוש השני של רש"י. אמנם בראב"ד ריש הת"כ הקשה אמאי סנדל טמא במדרס הרי כל סנדל נושא חציו של האדם, ותנן שפעמים נשען רובו על סנדל אחד וכן בשעת הילוכו הרי הוא עומד רק על אחד, ומבואר מזה שצריך שישען רובו, דאם לא כן די היה במה שנשען מקצתו להחשיבו לכלי

ה. כלי חרס אינו מטמא במדרס כלל^י.

ו. זב שישב על כלי שאינו ראוי למשכב ומושב, הכלי טהור לגמרי^א. ודעת ר"ת שהכלי ראשון לטומאה^ב.

ז. כשם שכלי המיוחד לישיבה או שכבה מטמא במדרס, כמו כן כלי המיוחד לשאר דרכי הטומאה כגון השענות, עמידה, ותליה נהיה טמא במדרס והוא אב הטומאה^ה.

ח. מרכב, שהוא כלי העשוי לרכיבה, מטמא את הנוגע בו או הנושא. אמנם הנוגע בו אינו מטמא בגדים בשעת מגעו אך הנושא מטמא בגדים^ו. ונחלקו הראשונים מהו מרכב^ז.

שיכול להיטמא במדרס וכדי לטמאו ממש היה יכול לדרוס עליו הזב בהשענות רובו, ובחזון איש כלים ל' כג הביא בזה עוד מעור כנגד הלב של קטן [כלים כח] שהוא טמא במדרס למרות שאין רוב הקטן עליו, ומחמת כן כיון שהוא מיוחד להשענות מקצתו יכול להיטמא במדרס על ידי השענות רובו. וציין שם החזון איש לעיין בדברי רש"י שבת סו לגבי מקל של זקנים שהוא טהור כיון שעשוי לישב הילוכו, וז"ל רש"י שם: "לתרוצי סוגיא. לתקן פסיעותיו ולזקוף קומה מפני שרגליו ושוקיו רותתות ולא לסמיכת כל גופו", וכוונת החזון לומר, שאם נלמד מדבר שעשוי להשענות מקצתו הרי הוא מטמא במדרס, א"כ מקל של זקנים אמור להיות טמא במדרס, וא"כ נצטרך לומר שזזה דבר לא חשיב השענות אלא לשיב הילוכו, אך אם נלמד כמו הלשנא הראשונה ברש"י בסנהדרין וכן בדברי הראב"ד בת"כ יתכן שהשענות זו חשיבא מדרס אלא שאין היא השענות רוב.

י. כך מבואר בסוגיא בשבת פד כלי חרס מנלן דטהור וכו' ואמרו שם שני טעמים, חדא שכל שאין לו טהרה במקווה לא נהיה לאב הטומאה, מקיש משכבו לו מה הוא יש לו טהרה במקווה אף למשכבו יש טהרה במקווה, ור"ב אמר שם שכל כלי שהוא צמיד פתיל הרי הוא חוצץ בפני הטומאה, והפסוק מדבר בכל האופנים אפי' אי יחדו לאשתו נדה והיה בדין שיטמא במדרס, ודבר טמא אינו חוצץ, וא"כ ע"כ שאין טומאת מדרס לכלי חרס [והראיה הראשונה היא מהקרא ממש, ואילו ראית רבא יסודה מסברא, אלא שהביא לזה מקור מהקרא, ודו"ק]. ורש"י במסכת ערובין קד: ד"ה לא, כתב שאין כלי חרס נעשה מדרס כיון שהוא נשבר שיושבים עליו, כן כתב במסכת בכורות לח: וברעק"א שם הקשה מהגמ' בשבת ששם מבואר שהוא מקרא, ע"כ, וכתבו האחרונים שדברי רש"י הם אליבא דרבא שבאמת מה שאין מדרס בכלי חרס הוא מסברא חיצונית, והוא מחמת שהוא נשבר, דלא אמרה תורה טומאה במדרס אלא במינים הראויים, אלא שהוצרך רבא להביא ראיה לזה מקרא, ואילו הילפותא מהגמ' בשבת היא לא אליבא דרבא, ויעוין בחידושי הר"א מאלין מה שכתב בזה.

יא. תוס' ערובין כז. בשם הת"כ.

יב. שם בתוס' ערובין כז. ובגליון "אמרו דעת" היצא לאור בט"ו בשבט תשע"ה במדור "עיוני דעת" הובא להקשות על דברי ר"ת מתוספתא ערוכה שהובאה בר"ש פ"ח, אך בגליון "אמרו דעת" שיצא בניסן ע"ה, הובא ישוב לזה מהגר"א גרבוז שליט"א, ומחמת האריכות לא הובא כאן, ויעו"ש.

יג. כן הוא מסברא דמה חילוק יש בין אלו לאלו, וכן הוא בכמה מקומות, דבשבת סו. שסמוכות של קיטע טמאים מדרס כיון שהוא נשען עליהם ואיתם הוא הולך ואפי' שאינו דורס ממש, וכמו כן מה שאמרו שם לגבי מקל של זקן שהוא עשוי להשענות אבל הא מהיה אינו טמא במדרס כיון שהוא עשוי לתרוצי סוגיא והיינו לישר הילוכו וברש"י שם מבואר שהוא לא עשוי לסמיכת כל הגוף [ויש לעיין בדברי רש"י הללו, ע' לקמן], וכן בגמ' ביצה כג. עגלה של קטן שהיא עשויה לסמיכה טמאה במדרס. ודבר שעשוי לקפץ עליו לא חשיב אחד מה' דרכים, ואת זה נלמד מבאור הערוך בלוקטמין, שאמרו בגמ' שהוא קשורי [שבת סו:], שכתב שהוא קורות גדולות ששמים לאנשים שילכו עליהם ואינם טמאים במדרס כיון שהם עשויים לרקד עליהם, ומזה נלמד שאי לא רצה לדרוס אלא רק לקפץ או לרקוד לא טמא במדרס.

יד. כלים פ"א מרכב חלוק מגעו ממשאו.

טו. ובמשנה כלים פכ"ג מוזכרים כמה כלים שעשויים לרכיבה שהם מטמאים מרכב, זריז האשקלוני ומדוכה המדית ועוד, ובפשטות מבואר שם שכל דבר שעשוי לרכיבה מטמא מרכב ולא מושב. ובגמ' ערובין כז: "ואיתימא רבי ירמיה אף אנן נמי תנינא עוד כלל אחר אמרו כל שנישא על גבי הזב טמא וכל שהזב נישא עליו טהור חוץ מן הראוי למשכב ומושב והאדם ותו ליכא והא איכא מרכב האי מרכב היכי דמי אי דיתיב עליה היינו מושב אנן הכי קאמרינן הא איכא גבא דאוכפא דתניא האוכף טמא מושב והתפוס טמא מרכב". וכתבו תוס' שם: "תימה דבקרא כתיב מושב ומושב ודינן חלוק זה מזה [היינו חלוק מגעו ממשאו] וי"ל דנהי דקרא מחלק בין ישיבה דרכיבה לישיבה דעלמא מ"מ התנא דקאמר חוץ מן הראוי למשכב ומושב כל עניני ישיבות קאמר ולא נימא דלא דק בכללי' משום הכי קאמר היינו מושב", והיינו שהקשו על קושית הגמ' אי דיתיב עליה היינו מושב, הרי בקרא יש חילוק בין מושב ומושב למרכב וא"כ אין לשאול אי דיתיב עליה היינו מושב שמשמע מזה שבאמת אין כזה דבר מרכב, ועל זה אמרו שהקושית הגמ' לא היתה על עיקר דין מרכב, אלא על לשון התנא שנקט חוץ ממושב והיינו כל המושבות באשר הם ובכלל זה מרכב שענין ישיבתו הוא אחר. ומבואר מדברי תוס' שבאמת מרכב משותף למשכב ומושב ששניהם עניני ישיבה אלא שמרכב חלוק ממושב בצורת הישיבה, ובאר דבריהם בריטב"א שם שכל דבר שישבתו היא בפסוק רגלים חשיב מרכב, ועל דרך זה בארו את כל הכלים הנזכרים בדין מרכב [וכתבו לחלק בין אוכף של חמור לבין אוכף של גמל יעו"ש]. אמנם, הריטב"א שם הביא לדברי ר"ח שגרס אחרת בגמ', יעו"ש, הריטב"א עוד בשמו של הר"ח שכל האוכף כולו הוא כלי אחד, ומה שנשען עליו בשעת הרכיבה הוא טמא מרכב ומה שיושב עליו הוא מושב. והביא שם עוד שבתוס' הקשו על זה היאך יתכן שבכלי אחד יהא שני דינים לטמא אחרים, והיינו שנוגע בו במקום זה יטמא כן והנוגע במקום אחר באותו כלי יטמא כך, ומחמת זה הכריחו שהו א אינו כלי אחד, אלא יש המיוחד למרכב ויש המיוחד למושב והם מונחים זה על זה. [וכמו כן הקשה הרא"ש בכלים, פ"א מ"ג].

והראב"ד ריש ברייתא דרבי ישמעאל כתב שמרכב הוא כל דבר עשוי לרכיבה יחד עם משא אחר, יעו"ש.

בדין טומאת מדרס במקל של זקנים הרב מאיר גבאי

בגמ' שבת סו. נחלקו
אביי ורבא בדין קב הקיטע,

אין הוא טמא מדרס, אבל
לשאר הראשונים קשה,

כאמור, וכנראה שכבר הרגיש בזה החזון איש, דכאשר הציג את הנושא כתב לעיין בדברי רש"י שם, וז"ל רש"י: "טהור מכלום. לא מדרס ולא שאר טומאה לא מטמא מדרס משום דלאו לסמיכה עביד שעל רגלו מהלך ואע"ג דמיסתמין עליה לפרקים ושאר טומאה נמי לא דפשוטי כלי עץ הוא אלמא אע"ג דזימנין דמסתמין עליה הואיל ועיקר עשייתה אינה לכך אינה טמאה מדרס", וכן שם: "לתרוצי סוגיא. לתקן פסיעותיו ולזקוף קומה מפני שרגליו ושוקיו רותתות ולא לסמיכת כל גופו", ואפשר לבאר בלשון רש"י, שאין הוא עשוי להשענות כלל אלא עשוי לזקוף קומה, והגם שהוא נשען עליו לפרקים לא לזה הוא עשוי אלא לזקוף את קומתו על ידי החזקה בו, ודמי בזה למה שזכר בראשונים סברת הנאת מדרס, שכל שהישיבה של האדם על המדרס היא אינה בעבור מנוחה אין הכלי נחשב כמיוחד למדרס, ונחלקו בפרטי דין זה הראשונים, אבל עיקר היסוד מוסכם שכל שהוא אינו בעבור הנאת מדרס לא טמא, וא"כ כן הוא ג"כ כאן במקל של זקנים, וכן נראה מלשון הגמ' שלתרוצי סוגיא עביד, והיינו שעיקר עשיית הכלי הוא לישר הפסיעות ולהזדקק ולא להשען.

אמנם יש לומר בדרך אחרת, שהגם שכלי שמייוחד להשענות מקצתו מקבל טומאת מדרס, אמנם כל זה הוא רק באופן שהוא באמת יכול לסבול כולו, והיינו שכלי כזה שיכול לסבולה עשונות רובו או כולו הוא יכול להיות מיוחד למדרס אפ' אי היחוד הוא להשענות מקצתו, אבל מה שאינו יכול לסבול השענות רובו אינו בכלל כלי לענין זה.

והביאו שם ממקל של זקנים, וז"ל הגמ' שם: "אמר אביי מנא אמינא לה דתניא מקל של זקנים טהור מכלום ורבא התם לתרוצי סוגיא עבידא", והיינו שאביי רצה להוכיח מכל מקל של זקנים שאין הוא טמא מדרס כמו כן קב הקיטע אינו טמא מדרס, ורבא אמר לו שמה שאין מקל של זקנים אינו טמא מדרס הוא מטעם שהוא עושי לתקן פסיעותיו. והיה נראה שכוונת רבא היא שמה שאין הוא טמא הוא מחמת שאין הוא עשוי להשענות רובו, כיון שאי ישען עליו רובו הרי יפול, אמנם יש לעיין דהרי נחלקו הראשונים בכלי שהוא עשוי להשענות מקצתו האם הוא מקבל טומאת מדרס, והיינו שהיחוד של הכלי הוא להשענות מקצת אבל אם דרס עליו המטמא במדרס בצורה כזו שהוא נשען רובו הרי הכלי טמא, ובחזון איש כלים ל' כ"ג הביא לזה הרבה ראיות, אמנם נראה דדעת הראב"ד היא שגם הכלי צריך להיות מיוחד להשענות רובו, דהקשה הראב"ד בריש הת"כ אמאי סנדל טמא מדרס הרי הוא עשוי להשענות חציו, ותרץ שפעמים דורס עליו כולו או שבדרך הילוכו נשען כולו, ואמאי היה צריך לזה הריגם אי היה מיוחד להשענות מקצתו היה מהני לטמא בטומאת מדרס, ונראה מזה שלא היה די בזה אלא צריך שהיה מיוחד לרובו, וא"כ יש לעיין במקל של זקנים, דהגם שאין הוא ראוי להשענות כולו, אבל האמיתות ראוי להשענות מקצתו ובוזה הולך עליו הזקן, וא"כ אמאי אמרו שהוא אינו טמא במדרס, דמ"מ מיוחד להשענות מקצתו. ובשלמא לדעת הראב"ד נוכל להשאר עם ההנחה שלתרוצי סוגיא הכוונה היא שאינו נשען רובו וגם אינו מיוחד להשענות רובו ולכן

בטומאת מדרס בנעלי קרוקס הרב שלום פריץ

משאור איש לו טומאה כלל. וא"כ

אין מקור לטהר מינים שלא כתובים בתורה.

וא"כ אם הנעלים האלו עשויים ממינים שאינם כתובים בתורה כל שאינם כלי גללים וכלי אדמה הרי הם טמאים לדעת תוס' אך טהורים לדעת הר"מ, ואם הרוב מדבר המקבל טומאה אזלינן בתר רובא והרי הוא טמא, ואם רובו ממין טהור הרי הוא בכלל המחלוקת האמורה.

ויש עוד נפק"מ, דאיתא בשו"ע יור"ד קצ"ח: "אין טובלין בכלים. לפיכך אם היה טיט במקום שטובלת, לא תעמוד מא על גבי כלי עץ שמקבלין טומאה מגבן, ולא על גבי נסרים שראויים למדרסות ולא על שום כלי הראוי למדרס וטבול, משום גזירת מרחצאות של כלים, עברה וטבלה, לא עלתה לה טבילה. אבל נותנת היא חבילי זמורות תחת רגליה, מפני הטיט וכן לא תעמוד על גבי כלי חרס ולא על גבי בקעת וטבול, ואף על פי שאין כלי חרס מטמא מגבו ולא ראוי למדרס חשש חכמים הוא שמא תפחד שלא תפול ולא תטבול כראוי", מבואר שאין לעמוד על גבי כלים המקבלין טומאה מפני גזרת מרחצאות, וכן שלא לעמוד על כלים אפ' שאין הם מקבלין טומאה מגבם או בכלל מפני שפחד שמא יפול, וא"כ בנעלים שאין את החשש שמא יפול שהרי הוא על רגליו, אלא רק מחשש מקבל טומאה, ויתכן שיהא נפק"מ לענין טבילה בדיעבד, ויעוין בש"ך ר"א ס"ק לז, ויש לעיין בזה עוד.

יש לעיין האם שייך

טומאת מדרס בנעלי קרוקס, שהם נעלים העשויות מחומר גמיש כעין גומי, אלא שזהות החומר אינה ידועה לכלל הציבור, האם הוא מטמא במדרס.

ויסוד הספק הוא, דהנה מציינו בתורה כל מיני סוגי כלים שלכל אחד מהם יש את הדינים המיוחדים לו, כגון שכלי מתכת טמאים אפ' הם פשוטים, וכלי עץ עור ועצם דווקא אי יש להם בית קיבול וכמו כן כלי חרס מטמא מאוורירי אפ' אי לא נגע בתוכו וכו'. וכל כלי שהוא אינו מהכלים הנזכרים בתורה אין לו טומאת מת, וכגון כלי גללים אדמה ואבנים.

והנה זה מוסכם שכלי העשוי מכלי אבנים וכלי אדמה וכלי גללים אין לו טומאת מדרס כלל, והוא נלמד מדרשא בת"כ. אמנם, בדין טומאת מדרס נחלקו הראשונים האם צריך שיהא בכלל המינים הכתובים בתורה, ואפ' דבר שהוא אינו עץ ועצם וכו' ג"כ מטמא טומאת מדרס.

ודעת תוס' [שבת פד] והר"ש [פכ"ד מכלים], שכל כלי אפ' ממינים שאינם כתובים בתורה מטמא במדרס, והביאו ראיה לזה מכופת שאור שיחודה לישיבה שטמאה במדרס [חולין קטן], דדעת תוס' דשאור לא חשיב עץ ובכל זאת טמא במדרס. אמנם, דעת הר"מ [פ"ה דכלים] שכל היוצא מהארץ הוי בכלל כלי עץ, וא"כ מה ששאור מטמא הוא מדין כלי עץ, [ונפק"מ ביניהם בעושה כלי קיבול כגון כוס

"והתבונן באמרם עתידה תורה שתשתבח מישראל על שכחת דיני הטומאה והטהרה. וכן כאשר צוה ה' יתעלה את הנביא לשאול על זה אמר לו שאל נא את הכהנים תורה, הרי שתורה בסתם הוא התלמוד בטומאה וטהרה וידיעת דיניהם, וכך אמרו עוד בטמאות ובטהרות [הגיגה פ"א מ"ח] הן הן גופי תורה. ואיך לא, והרי הן הסולם לדוח הקודש כמו שאמרו [ע"ז כ, ב] טהרה מביאה לידי קדושה וכו' "
(הקדמת הרמב"ם לסדר טהרות)

בדין מדרס בכלי זכוכית הרב יחזקאל אהרן שוורץ

בענין אם איכא טומאת מדרס בכלי זכוכית, לפום ריהטא תליא בסוגית הגמרא דשבת דף ט"ו ע"ב האם כלי זכוכית דינו ככלי חרס לגמרי או שדינו ככלי מתכות או שיש לו ב' הדינים כלומר גם של כלי חרס וגם של כלי מתכות, דהרי בכלי חרס דכיון שאין להן טהרה במקוה ודאי דאין לו טומאת מדרס, וכלי מתכות כיון שיש לו טהרה במקוה ודאי דאית ביה דין טומאת מדרס, ובכלי זכוכית אם יש להם טומאת מדרס תליא אם יש להם טהרה במקוה האם דינו לענין טהרה ככלי חרס או ככלי מתכות והמעין בגמ' שבת שם ובראשונים יראה דתליא הדבר לפי ה"א דגמרא ובמסקנא, דבתחילה אמרינן שם דכלי זכוכית כיון דבריתו מן החול דינו ככלי חרס אבל למסקנא לאחר דפריך הגמרא דא"כ לא לטמא כלי זכוכית מגבן ומשנינן דכיון שאם נשברו יש להם תקנה שוינהו ככלי מתכות מבואר גם דדיני כלי מתכות יש להם ובתוס' שם דלא הדר ביה ממה דאמר דדינו ככלי חרס אלא דלענין טומאת גבן שוינהו ככלי מתכות כיון דכי נשבר יש להם תקנה ומה"ט כתבו התוס' שם דלא גרסינן אלא אולם ברשב"א שם מבואר דהדר ביה הגמרא ולכן גרס אלא [ויעוין שם בתוס' רא"ש] אולם שם בגמרא יש עוד תירוץ דדינו ככלי חרס והטעם דמטמו מגבן הואיל ונראה תוכו כברו ולפי זה אפשר לומר דלגמרי דינו ככלי חרס ויש רק סיבה צדדית שמטמא מגבן. ובאמת דהא גופא אם כלי זכוכית יש להם טהרה במקוה בכלי שנטמאו יש בזה ויכוח גדול דאמנם בכלי חדש של זכוכית איתא דאית ליה טהרה במקוה אבל בכלי זכוכית שנטמאו יש בזה מבוכה גדולה דבגמרא שם בתחילת הסוגיא אמרינן דכיון דדינו ככלי חרס אין לכלי זכוכית טהרה ופריך ממשנה דמקואות פ"ט מ"ה דמבואר דיש להם טהרה במקוה ומשני דמיירי שהיה נקב וסתמו בכלי מתכות ואזיל כר"מ דהכל הולך אחר במעמיד ומשמע דלא מועיל טהרה במקוה לכלי זכוכית אולם עיין בשפת אמת בחידושי שבת שם דלפי המסקנא דכלי זכוכית דינו ככלי חרס הא דכלי זכוכית יש להם טהרה במקוה היינו אפילו לגמרי זכוכית כי היכא דלא לבוא לשרוף קדשים עלה עיי"ש ועיין עוד בפני יהושע שם.

ובדברי הרמב"ם יש מבוכה גדולה בזה דבפרק א' מכלים הל' ה' פסק דכלי זכוכית אין להם טהרה במקוה ומשום דדינו ככלי חרס ומבואר שם דדעתו דלגמרי ככלי חרס ומה"ט כתב שאינו מטמא מאויר רק משום דנראה תוכו כברו ובפרק י"ב מכלים הל' י' כתב דכלי זכוכית אין חוזרין לטומאתן הישנה משום דהוי רק מדברי סופרים לא גזרו ותמוה דלהנ"ל דלגמרי דינו ככלי חרס לא בעינן להגיע להאי טעמא אלא שאין חוזרין לטומאתן ישנה ככלי חרס ועמד בזה הראש יוסף שם והשפת אמת שם ומה שתמוה עוד שהרמב"ם הנ"ל פסק שאם נשברו הכלי זכוכית אע"פ שהשברים ראויים לתשמיש טהורים ולא דמי לכלי חרס א"כ חזינן דלאו לגמרי ככלי חרס וכבר עמד בזה המרכבת המשנה [ח"א פרק י"ב הל' י'] ובספר חפץ ה' לבעל האו"ח הק' בשבת שם ובחידושי ר' אריה לייב [סימן צ"ב] ועוד ובפרק א' מכלים הל' י' פסק הרמב"ם דכלי זכוכית יש להן טומאת מדרס, וצ"ע לפי מה שפסק הרמב"ם גופיה דאין להם טהרה במקוה מדוע מטמאים במדרס, ועוד קשה דהרמב"ם שפסק דאין להם טהרה במקוה ופסק בפרק י"ב מכלים הל' י"ג כחכמים דר"מ דאין הולכין אחר המעמיד אין יפרש המשנה דאלו חוצצים בכלים דחזינן דמועיל טהרה במקוה וכבר עמדו בזה בביאור הגר"א [יור"ד סי' ק"כ ס"ק י"ט] ובראש יוסף שבת שם ובספר חלקת בנימין שבת שם ובמעניי המים מקואות סימן מ"ו אות י"ח ואות כי וכן קשה עוד דהרמב"ם במאכלות אסורות פרק י"ז הל' ג' פסק הרמב"ם דכלי זכוכית חדשים צריך טבילה [ועיין מה שכתב ליישב בזה בספר מעייני מים מקואות סימן מ"ו אות ט"ז] ולגוף הדברים אם מטמאו כלי זכוכית במדרס בתוספתא סוף כלים איתא דכל מדרס בכלי זכוכית טהורים אולם בר"ש שם גורס טמאים ובכסף משנה שם דנראה הרמב"ם גרס כהר"ש וכמו שפסק הרמב"ם להדיא פרק א' מכלים הל' י' דכלי זכוכית מטמאו במדרס ומ"מ צע"ג ליישב כל הנך פסקי הרמב"ם בזה.

בדין עמוד ונעשה מלאכתנו הרב יעקב ישראל זילברשטיין

הלכה פסוקה היא דכלי המיוחד למלאכה אינו מקבל טומאת מדרס דאמרינן ליה עמוד ונעשה מלאכתנו [שבת נ"ט.], אך מצינו [יעוין ברמב"ם פ"ה ה"ח ממטמאי משכב ומושב] שכלי המיוחד לתשמיש ולדריסה נטמא מדרס, ומקורו מהספרא [מצורע פרשתא ב'] "מרבה אני את אלו שהם משמשים שכיבה עם מלאכתם" ופירש הראב"ד כשהוא מגיע למלון הוא מריק את שקו ותרמילו וחמתו ושובב עליו ואם הוצרך לישן בדרך נוטלו מעל החמור ומניח תחתיו וישן עליהם אף כשהן מלאים".

ומתבאר מדבריו יסוד גדול דלא סגי בכך שהכלים משמשים אף לשכיבה אלא בעינן שהשכיבה לא תבטל את מלאכתן ורק בכה"ג אינו מקבל טומאה. אך אי ישמש הכלי לשכיבה ולמלאכה עדיין הכלי לא יטמא מדרס דכיון שהשכיבה מבטלת מלאכת הכלי אכתי נאמר עמוד ונעשה מלאכתנו, ויסוד זה עולה מעוד כמה מקומות במסכת כלים [ע"ר פ"כ ופנה"מ שם].

ויש להקשות לביאור זה דתנן בכלים [פ"ד משנה א'] "שלשה תריסין הם תריס הכפוף טמא מדרס" והוא למגן לאדם בשעת מלחמה משלש רוחות והקשה בפארת ישראל ביכין שם דהרי אומרים לשוכב בו עמונמ"ל ותיירץ שהוא עשוי מתחילה לתשמיש זה בלילה שלא בשעת מלחמה וצ"ע לדברי הראב"ד שהגדר הוא שהשכיבה לא תבטל מלאכת הכלי מה יחייב לן שהתריס משמש לשכיבה בלילה והא סוכ"ס השכיבה מבטלת מלאכת הכלי, ויש ליישב דאדרבה הכא נמי אין השכיבה מבטלת מלאכת הכלי דאע"פ שא"א לקיים שניהם אך נתחדש הכא דכיון שהכלי נעשה מתחילה לשכיבה בלילה שהוא לא שעת מלחמה נתחלק כלי זה לשני שימושים למלחמה ולשכיבה וכיון שהשכיבה היא לא שעת מלחמה אין היא מבטלת המלאכה דזיל בתר טעמא שגדר הדין של אומרים לו עמונמ"ל הוא דאין השכיבה מבטלת המלאכה וזה קיים גם בכה"ג.

ובמשנה אחרונה [בכלים שם] הביא התוס' [שבת פג: ד"ה נלמדה] שביארו דלחנניה שספינה טהורה משק לא יקשה היאך לומד כן, דלכאורה ספינה מיוחדת למדרס ומדרסות לא הוקשו לשק דאף שבכל שעה יושבין בה בני אדם מ"מ עיקרן לפגמטיא ואומר בה עמוד ונעשה מלאכתנו והקשה דהא להמבואר במשנה כלי המשמש למלאכה ולשכיבה מטמא מדרס ועוד הקשה על מה שכתבו שאומר בה עמונמ"ל שהרי תמיד יושבים בה בני אדם לטעון סחורה וכו' ונמצא שמעיקרה נעשית אף לשימוש האדם ואין אומרים בה עמונמ"ל.

ויש לומר דודאי "כל שעה יושבין בה בני אדם" אך מכיון שלא לכן נעשית אלא עיקרה לסחורה אין יושבים בה בתורת שימוש ומדרס אלא כהיכי תימצא לטעון סחורה וכו' וא"ת דהרי סוכ"ס נמצאים שם אנשים אין חשיב דאמרינן עמונמ"ל אתי שפיר להמבואר ביסוד עמונמ"ל דהוי רק בכה"ג שהשכיבה מבטלת המלאכה ממילא הכא שעיקר השימוש הוא המלאכה לכל אדם שיהיה שם נאמר עמונמ"ל כיון דצריך המקום לאחסן הסחורה וכו' ואין להקשות שהרי למעשה א"א לספינה בלא אנשים שיטענו סחורה ינהיגו הספינה וכו' ומשמשת הספינה לדריסתם דכבר תרצו התוס' שמ"מ עיקרן עשויות לפרגמטיא והביאור דאין הם יכולים לקבוע את שם הספינה דטפלים הם לשימוש העיקרי שהוא הסחורה ולכל אדם שלא נצרך שיהיה בספינה נאמר עמונמ"ל.

**להצלחה ברוחניות ובגשמיות
עוזיאל בן ציפורה, מירב בת אילנה,
מלאכי בן מירב, חגי יהודה בן מירב,
אריאל בן מירב**

בדין מכבש של כובש, ודין עמוד ונעשה מלאכתנו לשיטת הראב"ד הרב שמחה אהרן קורנפלד

תנן במשנה
זבים פ"ה:

וביותר עיקר
דברי הראב"ד

נסתרים מהמשנה כלים פ"כ שאי קבע כסא ממש שהוא כבר טמא בקורה גדולה לא נטהר בכך אפ' שאי ירצו להשתמש בקורה יצטרכו לומר לו לעמוד כדי שיוכלו להשתמש בקורה מ"מ כיון שהוא כבר נהיה לכלי שהוא טמא במדרס לא מהני ועדיין טמא למרות שאומרים לו עמוד ולמרות שהוא כרוך בדבר שהוא אינו ראוי למדרס, וזה לא כמו שכתב הראב"ד שכיון שהוא כרוך מהני לבטל הימנו שם מדרס מן.

אמנם כד דייקנן בדברי הראב"ד נחזי שלא היתה כוונתו לצורת הישיבה אלא לכלי עצמו שהוא אינו יכול לקבל טומאת מדרס בשעה זו, דכתב הראב"ד שהרי הוא כסאה ותרקב, והיינו שבשעה שהוא כבוש באבנים והוא מקפיד דינו כסאה ותרקב, ויש לעיין הרי הוא תמיד כסאה ותרקב ולא רק כשהוא כבוש, דלא נראה שמכבש הוא עשוי לישיבה [וגם אם כן כיון שיש שעה שאומרים לו עמוד ונ"מ לא חשיב מדרס כמבואר לעיל]. וכנראה הראב"ד התכוון לומר שכיון שהוא ממש עסוק במלאכתו יש חומרא בכלי זה מה שאין בכלים אחרים שלא עושים מלאכה ממש כעת, וכן מה שכתב בדעת רבי נחמיה שהוא הולך אחר עיקר הבגדים, ואי היה הנדון מחמת הישיבה היה לו לומר שרבי נחמיה סובר שכה"ג חשיב ישיבה ומדרס מ"מ, וכן מה שסיים שלכן נקטו מכבש של כובס ולא של בעלי בתים כי יש בו אבנים, והיה נראה קצת לומר שאי היה מכבש של בעלי בתים שבכל זאת יש בו אבנים לא היה הדין כן שהיה אפשר לומר מכבש שיש בו אבנים וכו', ועיקר דבריו מה שכתב שהוא כרוך בדבר שלא יכול לקבל טומאת מדרס ונראה ממנו שעיקר הדבר הוא מה שהוא כרוך ולא מה שיושב עליו הזב. ולכן נראה שכוונתו לומר שכיון שבשעה זו הכלי כרוך עם דבר שהוא עושה מלאכה כעת, לא יכול הכלי הזה לקבל טומאת מדרס שאינו סובל דריסה כלל בשעה זו, ועל זה חולק רבי נחמיה שאינו כן אלא לא משגיחים בכריכה הזו, וגם שכל הדין של כריכה שחידש הראב"ד הוא דווקא במשכב של כובש שהבגדים צריכים לו והוא בא מחמתם ואמנם בכל מקום אחר שלא יאה בו צורך זה לא נדון את הענין ככריכה.

ואם נאמר כן בדברי הראב"ד יתישבו הקושיות הנ"ל, דבקורה דרישא אין הכלים כרוכים עם הקורה וכמו כן באבן מסמא מה שהוא יושב על האבן הוא סיבה לטמא את מה שתחתיו כיון שהוא אינו כרוך בו, וכמו כן לא נוכל לומר שסדין שעשהו וילון יתבטל הינו שם מדרס כיון שלא היה בו שינוי מעשה ומה שאומרים לו עמוד בשעת מלאכה הוא אינו עושה סיבה על הזמן שהוא לא בשעת מלאכה כמו ביחוד הכלי, וכמו כן בכסא שנקבע בקורה לא מהני ואפשר שבשעת מלאכה ממש לא יקבל טומאת מדרס, [ולפי דרך זו כל כלי אחר שהוא אינו טמא במדרס וישב עליו הזב נטמא מה שתחתיו טמא וגם אי הוא בשעה שהוא עושה מלאכה כיון שהוא אינו כרוך עימו לא מהני - ויעיין בקושית הרש"ש חולין עב: בתוס' שם, והיה מקום ליישב לפי הראב"ד הוזה אמנם לפי דרך זו אינו כן].

"ישב על קורת בית הבד כלים שבעקל טמאין. על המכבש של כובס כלים שתחתיו טהורים. רבי נחמיה מטמא" והיינו שאי ישב הזב על קורת בית הזב למרות שאין היא עשויה לישיבה והכביד על הכלים שתחת העקל טמאים הכלים הללו, ובדין מכבש של כובס פרש הר"מ שלפי הצורה שהיתה למכבש של כובש אז אי הניח בתוכו בגדים כיון שאין הבגדים ממש הדוקים בו ודרס הזב על המכבש לא הגיע כובד הזב לבגדים ולכן הם טהורים וכמו כן מבואר בר"מ בספר פ"ז ממז"מ. אמנם הראב"ד שם כתב: "אבל עשה אונן כאפרכסת וכו' כי אמרה התוספתא ישב על גבי מכבש של כובס בזמן שטעון באבנים כלים שתחתיו טהורים ור' נחמיה מטמא ובזמן שמהודק בחבלים כלים שתחתיו טמאים, עתה אפרש כי בזמן שטעון באבנים האומן מקפיד שלא לישיב עליו שלא יפלו האבנים מעליו ויתרפה והרי הוא אז כסאה או תרקב, ואף ע"פ שהבגדים בתוכו ראויים לישיבה השתא מיהא כרוכים הם בדבר שהוא מקפיד עליו, ורבי נחמיה מטמא קסבר אין הולכין אלא אחר הבגדים שבו, אבל בזמן שאינו מהודק אלא בחבלים אין כאן קפיידא מלישב עליו וטמאים, ועל כן תפשו מכבש של כובס ולא מכבש של בעלי בתים מפני שדרך כובס לטעון באבנים ואין דרך בעלי בתים אלא להדק בחבלים וכו'". ולפום ריהטא נראה מדבריו שמה שהזב יושב על המכבש לא מהני לגבי לטמא בזיבה כיון שהוא כרוך בדבר שהוא אינו מטמא בזיבה. והיה נראה לפרש שכוונתו היא שכיון שמעשה שישביה שלו שהוא על דבר שאינו ראוי למשכב ומושב כיון שהוא מקפיד לא מהני להיות דריסה במדרס, ולכן אי מקפיד על האבנים לא נטמא ואי אין קפיידא ישיבה כזו חשיבא דריסה על הכלים שמתחת, ונראה שודאי מכבש עצמו אינו חשיב מיוחד לישיבה.

ודבריו צע"ג מכמה אנפי, חדא מהרישא, ששם מבואר שהוא ישב על הקורה ונטמאו הכלים שתחת הקורה ואי היה הדין שהישיבה צריכה להיות דווקא על דבר שהוא ראוי למדרס אמאי חשיב דריסה כלפי הכלים שמתחת, ועוד מכל אבן מסמא שיושב הזב על גבי האבן והיא אינה ראויה למדרס, ועוד הקשה החזו"א מסדין שעשהו וילון שעדיין טמא במדרס כיון שלא נעשה בו שינוי מעשה והיאן יטמא הרי אומרים לו עמוד ונעשה את מלאכתנו ואינו ראוי תו לישיבה, ועוד הרי כל הסברות שנאמרו לגבי מדרס והיינו שעמוד ונ"מ וכמו כן סברת הנאת מדרס [והיינו שלא כל דבר שעומדים עליו טמא אלא רק מה שהוא עשוי להנות מעצם הדריסה כמו מיטה וסדין] הם רק הלכות ביחוד הכלי למדרס, שכלי כזה שלא עשוי להנאת מדרס לא מקבל טומאת מדרס כלל וכמו כן סאה ותרקב כיון שהוא לא עשוי לישיבה ואומרים לו עמוד ונעשה מלאכתנו אינו יכול להיטמא במדרס והוא אינו דין במעשה הישיבה, ועוד ממה נפשך אי לא חשיב מעשה ישיבה על סאה כיון שאומרים לו עמוד, מה יש לחלק אי מקפיד כעת או לא הרי הכלי הזה מעולם לא היה ראוי לישיבה.

המשך מעמוד ב

אין בו כשיעור, ובאר שם דבריו מהירושלמי שלא מהני יחוד למשכב אם היה פחות משלושה על שלושה אבל מהני יחוד למושב אם היה בו טפח על טפח, והוא ממש כהבנה לעיל בדברי הר"מ.

והנה אין לומר דכוונת הראב"ד היא שבדבר שהוא כבר כלי מהני יחוד להשענות מקצתו, זה אינו, דהא הראב"ד לעיל שם הקשה מכל סנדל אמאי הוא טמא במדרס הרי הוא עשוי להשענות חציו ולא רובו, ותרץ דכיון שהוא לפעמים נשען כולו על רגל אחת או בשעת הילוכו הרי הוא טמא במדרס, ומבואר דבאמת דעתו דגם ליחוד הכלי רק אי מהני להשענות רובו, ובכלל זה גם סבכה, דמה שהיא מניחתו תחת ראשה לא מהני להיות מיוחד למדרס [או למשמש מדרס עם מלאכתו], אלא רק מחמת מה שהוא מיחדו מחמת השיעור שבו, אם היה כבר כלי נחשב מה שהוא מיחדו לשכיבה למרות שאין בו כשיעור מהני.

עליה מחמת איכותה ושיעור הנקבים שיש בה לא מאפשר שכיבה נוחה, אלא רק ישיבה נוחה, לכן לא מהני מה שהוא ייחד את הסבכה הזו לשכיבה, אבל מהני אי יחדה לישיבה, וא"כ א"ש מה שהביא הר"מ לדינא דמקצע, דבמקצע נתברר שלא יתכן אלא אם יחדו לדבר ששיך בו ישיבה ולא לדבר אחר, ודין סבכה שאין בה טומאת משכב הוא ג"כ מאותו הטעם רק באיכות המדרס, וכיון שדין מקצע נאמר בשיעור במדרס, יתכן שכן הוא באיכות המדרס, דסבכה של זקנה שונה באיכותה מסבכה אחרת, ועל דרך מה שיש עוד במשנה שם שעושה בגד מהחרם וכו'.

וכן מתבאר מדברי הראב"ד תחילת הת"כ שכתב שם שסבכה הרי היא טמאה במדרס למרות שאין בה שלושה על שלושה, וכתב שם שכל הדין הזה של יחוד הכלי ויהא בו שיעור הוא רק במה שהוא מיחדו לכן מחילה אבל דבר שהוא כבר כלי או תכשיט כמו סבכה כל שהוא עשוי להשענות הרי הוא טמא גם אם

בדין טומאת מדרס ברצועות מנעל וסנדל הרב מיכאל רובין

במשנה כלים פכ"ד מ"ב: "שלשה עורות הן. העשוי לשטית, טמא מדרס. לתכריך הכלים, טמא טמא מת. ושל רצועות ושל סנדלים, טהורה מכלום". מבואר במשנה שעור השטית שהוא עשוי לשכב עליו הרי הוא טמא מדרס, וכלי עור הפשוט שעשוי לכרוך בו את הכלים הרי הוא טמא טמא מת ככל הכלים המקבילים אך עור של רצועות הסנדל וטהורות מכלום. ויש לעיין שבכמה מקומות מצאנו שרצועות מנעל וסנדל טמאות עכ"פ טומאה כל שהיא, דבמשנה נגעים פי"א מ"א: "כל הראוי להיטמא טמא מת אע"פ שאינו ראוי להיטמא במדרס מדרס מטמא בנגעים כגון קלע של ספינה וילון ושבים של סבכה ומטפחות של ספרים וגלגלון ורצועות מנעל וסנדל שיש בהם רוחב כגרים הרי האלו מטמאים בנגעים". ובר"ש בכלים כתב שמה שמדובר במשנה הוא בגולמי כלים, כלומר שרק חשבו על העור לעשותו לרצועות מנעל וסנדל אך עדיין לא התחילו במלאכה, וכן הוא בר"ש שם: "והא דתנן במסכת כלים פכ"ד (מ"ב) גבי שלש עורות הן דעור העשוי לרצועות טהור מכלום ותניא נמי בת"כ כלי עור יצאו עורות רצועות וסנדלים שאינם כלים התם בעור העומד לכך דלא מיטמא משום דלאו כלי הוא אבל רצועות שנעשו ממנו טמאות", ומבואר דנקט דמה דתנן במשנה כאן בכלים שהוא אינו טמא הוא מחמת דהוי גולם דעדיין לא נגמרה מלאכתו לכך דעדיין לא עצבהו, אבל לאחר שהוא כבר רצועת מנעל או סנדל הרי הוא מקבל טומאה.

והנה במשנה נגעים מבואר שהוא מטמא טומאת מת, ומיניה נשמע שהוא אינו טמא בטומאת מדרס, ויש לעיין אמאי הוא מקבל טומאת מת ולא טומאת מדרס, הרי אי הטעם שהוא טמא הוא מחמת מה שהוא סנדל היה לו להיות טמא גם בטומאת מדרס. ועוד, דבגמ' חגיגה כג. "דאמר רב יהודה אמר שמואל: מעשה באחד שהיה מעביר חבית של יין קודש ממקום למקום, ונפסקה רצועה של סנדלו, ונטלה והניחה על פי חבית, ונפלה לאויר החבית, ונטמאת. באותה שעה אמרו: הנושא את המדרס נושא את התרומה, אבל לא את הקדש". ומוכרח שם בסוגיא שרצועות של סנדל טמאות במדרס דווקא, דהם טמאו את הכלי ואין כלי מקבל טומאה אלא מאב הטומאה, אמנם בתוס' שם כתבו: "אף על גב דגבי טומאה כתיב כלי והאי רצועה לאו כלי הוא מדלא שרינן ליה לטלטל בפרק אלו קשרים (שבת דף קיב). אביי קא אזיל בתר רב יוסף איפסיק ליה רצועה דסנדלא ומוכחא דאסור לטלטלה אלמא לאו מנא הוא צריך למימר כגון דנשתייר בהך רצועה דאיכא מנא דהדיוט יכול להחזירו ומיהו בירושלמי מצינו ונפסקה סנדלו". וכוונת תוס' לומר שבאמת הרצועה היתה טמאה במדרס כיון שהדיוט יכול להחזירו ולא מחמת עצמה.

ובחזו"א נגעים א כז: "והנה מבואר בסוגיא דרצועה הפסוקה טמאה מדרס, וצ"ל דמשנתנו איירי כשהיא בפ"ע ואז אינה טמאה מדרס, א"נ הא דתני ורצועות מנעל לאו באינם טמאים מדרס איירי אלא לאשמועינן שהן מטמאין בנגעים ברחב כגרים דחשיבי כלים וא"צ שיעור", וא"כ לפי התרוץ השני בדברי החזון איש באמת אין מקור שרצועות מנעל וסנדל הם טמאות טמא מת ולא מדרס אלא תמיד הם טמאות מדרס ומה שמבואר שם הוא אינו על רצועות מנעל וסנדל. אך יש לעיין לתרוץ הראשון בחזון איש אמאי באמת שהוא בפני עצמו הרי הוא טמא טמא מת וכן יקשה מהמשנה בכלים וצ"ע. ועוד צ"ע בגוף דברי תוס' שכתבו שהוא טמא מחמת הדיוט יכול להחזירו, והיינו שדין הרצועות האלה הוא בכלל כלי של פרקים, ובדין כלי של פרקים כל פרק אינו מטמא בפני עצמו אלא יש לו רק סיבה לטומאה, אלא אם כן היה עושה מעין מלאכתו הראשונה, כגון מספרות של פרקים שכל פרק עושה מיהת מלאכת חיתוך כמו הכלי הגדול שממנו הוא בא, וא"כ גם אם נאמר שהיה ברצועות אלו דין כלי של פרקים, מ"מ יש לעיין במה הם חשובות שיהיו טמאות במדרס, דאין רצועות אלו מיוחדות לטומאת מדרס לחוד אלא רק עם הסנדל, וא"כ לית להו טומאה כלל מחמת כן, וצ"ע.

תגובות

במה שכתב הרב אברהם יוסף באקאן למצוא מצב שיהא דבר חציו טמא חציו טהור, יש להוסיף בזה, דיתכן פרי שהוא חציו טמא וחציו טהור גם ללא דין טהרת מחובר, דלו יצויר פרי של שני שותפין בשותפות של הוכר חלקו, כלומר שידוע איזה חלק של הפרי שייך למי, ובאו מים על הפרי, כגון שירדו גשמים, ולאחד מהם היה לרצון ולאחד מהם לא היה נוחא בזה, דהחלק של מי שרצה במים לאו הרי הוא מוכשר ואי נגעה בו טומאה הרי הוא טמא, והחלק שלא היה בו רצון אין הוא מוכשר ואינו נטמא במגע השרץ.

ויש עוד מקום והוא במשנה חולין קכו: "עכבר שחציו בשר וחציו אדמה הנוגע בבשר טמא באדמה טהור רבי יהודה אומר אף הנוגע באדמה שכנגד הבשר טמא" ופרש"י שם שהוא עכבר שנוצר מעצמו ואינו פרה ורבה, ויש בו חלקי אדמה וחלקי בשר, אינו מטמא מדין שרץ אלא רק הבשר שבו, וא"כ מצינו דבר שחציו טהור וחציו טמא [וצ"ל שהאדמה שבו הוי כגופו, דאם הוא רק עפר פשיטא].

אברהם ד.

במה שכתב הרב יוחאי ברדה לגבי סולם שיש לו מקום עמידה שהוא טמא במדרס ושאינו בזה מכל סולם שהוא עשוי לעלות ולירד, יש להביא עוד מקום במשנת הגר"א שמבואר כן, והוא במשנה כלים פכ"ד: "שלשה תרבוסין הן. של ספרין, טמא מדרס. שאוכלין עליו, טמא טמא מת. ושל זיתים, טהור מכלום", ובאר הא"ר של זיתים טהור מכלום: "הוא כעין כסא של ג' רגלים ושל זיתים היינו שעומדין עליו ליטול זיתים טהור שאין עומדים עליו אלא לפרקים" ויש לעיין דמה ענין מה שהוא משתמש בזה לפרקים להיותו טהור, וכל דבר שעשוי לשימוש הרי הוא טמא, ועוד יש לעיין אמאי אין הוא טמא מדרס, ולפי הנאמר שם מובן שכוונת הגר"א היא שכיון שאין הוא עולה עליו אלא לפרקים הכוונה היא שהוא עולה ויורד ואינו נשאר על הסולם דינו ככל סולם שאין בו מקום לעמוד והרי הוא טהור מכלום, דטומאת מדרס אין לו כיון שהוא עשוי לעלות וירד ולא למנוחה, וטומאת מת אין לו כיון שאין לו בית קיבול, והנה קמן עוד מקום במשנת הגר"א שמבואר כן.

זאב אהרן מילצקי

במה שכתבו לעיין בגליון הקודם במי עשיר שסיכן סוכתו בבגדים שיש בהם גע"ג אצבעות וטבעה ספינתו וכעת הוא עני וחזי לו והרי הוא מקבל טומאה, יש להעיר שבכל מקרה אין הסוכה הזו כשרה לגמרי גם מד"ס, דכיון דמיירי שנידק והפשתן נתשנה צורתו וכבר תו לא חשיב כבירתו לענין גידולי קרקע וכן מבואר בשו"ע תרכ"ט ובמ"ב שם י"ג.

א.ג.

כפי שכבר הוזכר בגליונות הקודמים, המערכת נערכת ליצירת קטלוג הספרות התורנית הקיימת כיום על סדר טהרות, לתועלת הלומדים. מטרת הקטלוג היא לרכז במקום אחד חיבורים בסגנונות שונים, ובנושאים שונים בסדר טהרות, להנגיש לציבור כלים ללימוד. הקטלוג עצמו יהא קובץ ממוחשב בו יהא ניתן לחפש לפי נושאים ואופי החיבור, וכן יתכן שיכיל דוגמא מהספר [חלק מהחיבור או את תוכן העניינים] ולעיתים אפילו את החיבור עצמו, [לחפצים בכך], וכן במה הם עוסקים וכיצד יש להשיגם. על כן מחברי ספרים ומול"ם המעוניינים להופיע בקטלוג ישלחו למערכת את שם הספר, המחבר, הנושא, תאור קצר על החיבור ודרכים ליצירת קשר. בעז"ה, גרסא ראשונה בקרוב.

בדין רובו של זב על המשכב הרב אברהם דוד קורלנסקי

איתא בתו"כ [ויקרא טו] אם על משכבו הוא, עד שינשא רובו עליו, היינו דאין זב עושה משכב ומושב אלא היכא דנישא רובו על המשכב, [והובא בר"ש זבים פ"ד מ"ד] והנה זה מבואר להדיא דהא דבעינן שינשא עליו רובו של זב, אין הכונה שינשא רוב גופו על המשכב, אלא גם באופן שאין רוב הגוף נישא על המשכב כל שהך משכב מחזיק את הזב, באופן שבלא החזקתו יפול, חשיב נישא עליו, דהא סו"ס בלא הך משכב היה נופל, וכדתנן פ"ד מ"ד שתי ידי ורגליו של זב שנים שתי רגליו על שנים ראשו על אחד אינטמא אלא זה שתחת הגוף, והיינו אע"פ שודאי אין רוב גופו על הך משכב, מ"מ כיון שכל נשיאתו הוי ע"י הך משכב, נחשב נושא את רובו של זב, ולפי"ז גם באופן שיהיו ידי ורגליו על משכב אחד, וגופו על משכב אחר, רק המשכב שתחת גופו יהיה טמא משום שהוא נושא את הזב, אבל המשכב שידיו ורגליו עליהם לא חשיב נושא את הזב.

אמנם יש להוכיח בדעת הגר"א דגם משכב הנושא את רוב הגוף, אע"פ שבלא סיוע משכב אחר יפול, כיון דנושא את רוב גופו חשיב רובו של זב עליו, ולפי"ז היכא דידיו ורגליו על משכב אחד, וגופו על משכב אחר, שניהם יהיו טמאין, דהנה תנן בפ"ד מ"ז היה יושב על גבי המטה וארבע טליות תחת ארבע רגלי המטה טמאות, מפני שאינה יכולה לעמוד על שלוש, רבי שמעון מטה, וטעמא דרבי שמעון דס"ל דזא"י וזא"י לא חשיב כל אחד דכוליה מעשה קא עביד, ובתוספתא [שם] פ"ד הל' ד' תניא מודה ר"ש שאם ישב על גבי גשיש של מטה וארבע טליות תחת שתי רגליו של גשיש טמאות ובבהמה תחת ב' ידים ורגל אחת, תחת שתי ידים ורגל אחת שטמאה וכו"ה גירסת רב האי גאון בפ"ג מ"א וכו"ה בערוך ערך גשש [הובא בחס"ד] ולכאורה צע"ט הא בכה"ג ממש תנן במתני' דר"ש מטה משום דכל אחד הו"ל אינו יכול ויעויין בחס"ד מה שביאר וצ"ע כונתו.

ויעויין בביאור הגר"א על התוספתא דגרס וטלית אחת תחת שלש רגלים של גשיש טמאה, וכן גרס בסיפא דתוספתא דמירי בטלית אחת תחת שני ידים ורגל אחת או שתי רגלים ויד אחת. אמנם עדיין צ"ע דהא טעמא דר"ש דמטה משום דהו"ל זא"י וזא"י וא"כ כיון דבגשיש בעי לכל הד' רגלים א"כ גם באיכא טלית אחת תחת ג' רגלים הו"ל לטהר דהא כיון דהם אינם יכולים הו"ל כזא"י וזא"י דטהור. ויעויין בביאור הגר"א שעמד בזה ותיירץ דס"ל לרבי שמעון דאזלינן בתר הרוב וכיון שהרוב נשען עליהן טמא [וע"ש בכל דבריו וצ"ב בלשונו]. ולכאורה צ"ע כונתו דמה מהני שהטלית תחת רוב הרגלים הא סו"ס הנך ג' אינם יכולים בלא הרגל הרביעית א"כ הו"ל זא"י וזא"י דשניהם טהורים ומעיתה אפשר לומר דזהו כונת הגר"א דאע"פ דכל הך ג' רגלים אינם יכולים לישא את הזב אלא בצירוף הרגל הרביעית מ"מ כיון דכעת רוב משקלו וכבדו של הזב נישא על הך ג' נטמא הטלית דחשיב נושא את רובו של זב.

לקבלת הקובץ במייל:

ולגלינות קודמים

T620@OKMAIL.CO.IL

להנצחות, תרומות, ובכל עניני הקובץ

03-6166360

פקס: 1533-6166360

לעילוי נשמת
הרב יונה בן נתנאל ז"ל

הגליון הבא יצא בעז"ה לקראת יום הפורים

ויעסוק

בעניני פורים

מגילת אסתר וכתבי הקודש, טומאת יין ודיני הבוצר לגת, קדושת עיירות המוקפות חומה וכו'

תגובות, חדו"ת, הארות והערות

עד 500 מילים

יש לשלוח ל:

T620@OKMAIL.CO.IL

עדיפות להערות קצרות

נא לשלוח חומר מוגה היטב

כמו כן ניתן לשלוח בדואר ל:

מכון יאמרו דעת

יחזקאל 11 בני ברק

החומר יתקבל עד ז' שבט

המשך הגר"א גרבוז שליט"א

כשהוא פשוט ל"ה כלי. וא"כ לא מצינו דטמא טומאת מדרס רק מה דהוי מין המקבל טומאה והחסרון הוא רק בצורת הכלי שלו, דבזה לבד נתרבה דלמדרס טמא, אבל מה דל"ה ממינים המק"ט [עיי' רמב"ם ריש הל' כלים דשבעת מינין מקבלין טומאה] י"ל דלא יטמא במדרס, ועי' ר"מ פ"א מכלים דכלי שנעשה מעצמות חיה שבים ומעורה טהורים אף ממדרס, [וכ"ה בתי"ט פ"ז מט"ו בשם מהר"מ], דטומאת מדרס הוי רק במינין המקבילים טומאה, ורק דנתחדש דגם מה דחסר לו בצורת כלי לקבלת שאר טומאות כגון מפץ ופשוטי כ"ע נטמא במדרס, אבל בעי שיהא ממינין המק"ט, ולפי"ז שפיר יתכן לומר דכלי עץ שנטמא במדרס צריך שיהא דומיא דשק כיון דרק המינין האמורין בתורה [כ"ע כלי מתכות בגד שק וכו'] מקבילים טומאת מדרס, וא"כ בכ"ע בעי דומיא דשק, ורק פשוטין נתרבה לטומאה אפי' דלא איתקש לשק, אבל כלי הבא במדה התמעט משום גדלו בזה בעי גם למדרס דומיא דשק,

אבל שיטת הר"ש בסוף פ"ז מכלים, וכן כתבו התוס' בשבת פ"ד א', דמפץ של שיפה וגמי טמא אפי' דל"ח כלי עץ, דס"ל דשיפה וגמי ל"ה בכלל כ"ע האמור בתורה [וכש"כ בתוס' שבת ס"ו א' דכל הגדל מן הארץ ואינו עץ ממש הוי טומאה רק מדרבנן, עיי"ש ה]. וא"כ הרי טמא במדרס גם מה דל"ה בכלל המינין המק"ט, אלא כ"ד המיוחד למדרס טמא, ולכן לשיטתם ל"ש לומר בכלי עץ דבעי שיהא דומיא דשק, כיון דלטומאת מדרס טמא כל המיוחד למדרס אפי' דל"ה כלל בכלל ז' המינין המקבלין טומאה, וא"כ הרי כל עץ מקבל טומאת מדרס דלא גרע מכל דבר המיוחד למדרס תטמא במדרס, ול"ש לומר דבעי דומיא דשק, כיון דאין הקב"ט מדין כלי עץ, אלא דכל המיוחד למדרס נטמא במדרס, ולכן שפיר ס"ל להר"ש ותוס' דגם בא במדה נטמא במדרס. משא"כ לשיטת הרמב"ם שפיר י"ל דליכא טומאת מדרס אלא בשבעת המינים המקבילים טומאה וכן יש לומר דכלי עץ טומאתו רק בגדרי כלי עץ לקבלת שאר טומאות, וא"כ בעי דומיא דשק דמטלטל מלא וריקם ולכן כלי עץ הבא במדה טהור מטומאת מדרס.

לעילוי נשמת

מרת רבקה בת הרב פסח פרוסקין ז"ל